

Садриддин Салим БУХОРИЙ
Самад АЗИМОВ

ҲАЗРАТ МАВЛОНО ОРИФ ДЕГГАРОНИЙ

ISBN 978-9943-367-00-5

Садриддин Салим Бухорий
Самад Азимов

**ҲАЗРАТ МАВЛОНО
ОРИФ ДЕГГАРОНИЙ
(илмий-маърифий нашр)**

Тўлдирилган қайта наشري

"Бухоро" – 2008

Ушбу китоб авлиёлар пири Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний ҳаёт ва фаолиятларига бағишланган. Асар тарихий манбалар асосида кенг китобхонлар оmmasига мўлжаллаб ёзилган. 2004 йили нашр этилган “Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний” рисоласи янги маълумотлар билан тўлдирилиб, қайта нашр этилмоқда.

Такризчилар: Ф. Ҳ. Қосимов, тарих фанлари доктори, профессор
Г. Наврузова, фалсафа фанлари доктори.

АВЛИЁЛАР ПИРИ

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм.

Аллоҳ таолога беадад ҳамду санолар, Ҳазрати Расулulloҳга, аҳли байтлари ва саҳобаларига беадад салоту саломлар бўлсин.

Истиқлол шарофатидан маънавий оламимизда буюк ўзгаришлар бўлди. Собик Иттифок замонида асарлари у ёқда турсин, ҳатто номлари катагонга учраган алломаларимиз, авлиёларимиз шаъни шавкати қайта тикланди. Уларнинг мўътабар зиёраттоҳлари обод этилди.

Юртбошимиз Ислоҳ Абдуганиевич Каримовнинг куйидаги хикматларида чуқур маъно бор: “Биз фарзандларимизни дунёвий билимлар билан бир қаторда Имом Бухорий тўплаган ҳадислар, Нақшбандий таълимоти, Термизий ўғитлари, Яссавий хикматлари асосида тарбия қилмоқдамиз”. Дарҳақиқат тўғри! Зеро Имом Бухорий тўплаган ҳадислар, нақшбандия (инчунин хожагон) тариқатидаги таълимот, Термизий ўғитлари, Яссавий хикматлари комил инсон тарбияси учун сув ва ҳаводай зарур. Шу боис XXI асрга келиб Фарбу Шарқдаги тараккийларвар инсонлар Имом Бухорий тўплаган ҳадисларни, хожагон-нақшбандия тариқатидаги таълимотни, Термизий ўғитларини, Яссавий хикматларини ўрганмоқда, уларга амал этмоқдалар.

2003 йил Юртбошимиз Бухорои шарифга ташриф буюриб, бу ерда амалга оширилаётган иқтисодий ва ижтимоий ислохотлар, бунёдкорлик ишлари билан танишдилар.

“Ҳар қандай ободлик кўнгилдан бошланади” – дегандилар Президентимиз Бухоро вилоятига олдинги ташрифлари чоғида. Юртбошимизнинг бу галги сафарлари ҳам Баҳоуддин Нақшбанд зиёраттоҳларидан бошланди.

Ҳазрати Баҳоуддин Нақшбанд /1318-1389/ буюк аллома, улкан файласуф, атоқли педагог, авлиёлар султони, рухшунос олим бўлганлар. Бу зоти шариф Пайғамбаримиз С.А.В. суннатларига амал этиб, бидъат ва хурофотга қарши курашганлар.

Ҳазрати Баҳоуддин Нақшбандия тариқати асосчиси ва “Ҳаётнома”, “Далелул ошикин”, “Аврод” китобларининг муаллифи сифатида Фарбу Шарққа машхур.

Ҳазрати Баҳоуддиннинг устодлари Ҳазрат Бобойи Самосий, Сайид Мир Кулол, Мавлоно Деггароний, Қусам Шайх, Халил Ота, Баҳоуддин Қишлоқийлар бўлган. Ҳазрат Абдуллоҳиқ Гиждувонийнинг /1103-1220/ руҳлари Баҳоуддинни тарбият қилган.

Биз ушбу рисоламизда Ҳазрат Баҳоуддиннинг устодларидан бири Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний ҳақларида фикр юритмокни ният қилдик, иншаоллоҳ!

Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний қуддиси сирриху – буюк авлиё, улкан аллома, атоқли тарбиячи, хожагон-нақшбандия тариқати ривожига муҳим ҳисса қўшган соҳибқаромат зот эдилар.

Ҳазрат Мавлоно Ориф тахминан 1312 йил Навоий вилояти Ҳазора қасабасидаги Деггарон кишлоғида туғилганлар.

Хожа Ориф Деггароний ҳақларида жуда кўп манбаларда маълумотлар берилган. Жумладан, “Рашаҳоту айнул ҳаёт” /“Ҳаёт чашмасидан томчилар”/ китобида Хожа Ориф таржимаи ҳоллари, қароматлари баён қилингандир. Дарвоқе, бу нодир асарнинг муаллифи Фаҳруддин Али бин Ҳусайн ал Воиз Кошифий /1463-1532/ бўлиб, ас Сафий таҳаллуси билан оламга машҳур.

Ушбу асарда хожагон-нақшбандия, яссавий ва бошқа тариқат пирлари, авлиёлар, буюк шайхларнинг таржимаи холи, қаромати, фазилати, айтган ҳикматли гаплари ва уларнинг тарих олдидан этган хизмати тўғрисида муаллиф фикр юритади.

Бу китоб асосан Шайх Хожа Аҳрор Валийга /1404-1490/ атаб ёзилган бўлиб, унда Ҳазрат Хожа Аҳрор силсилалари, таржимаи ҳоллари, рашхалари, шунингдек ул зотнинг устод, шогирдлари билан бир қаторда бошқа валийлар ҳақида ҳам қимматли маълумотлар беради.

“Рашаҳоту айнул ҳаёт” (бундан сўнг ушбу китоб “Рашаҳот” деб ёзилади) ҳаттолар томонидан қайта-қайта кўчирилган. Шунинг таъкидлаш жоизки, “Рашаҳот” яқинда тарих фанлари номзоди, заҳматқаш олим Маҳмуд Ҳасаний ва тадқиқотчи Баҳриддин Умурзоқовлар томонидан нашр этилди.

Биз ушбу рисоламизни ёзишда Пир Дастгир жомеъсининг имом-хатиби Ҳожи Жонмуҳаммад Гуловнинг шахсий кутубхонасида сақланаётган “Рашаҳот”дан фойдаландик, шунингдек, рисоламизнинг охирида илова сифатида Маҳмуд Ҳасаний нашрга тайёрлаган “Рашаҳот”дан парчалар киритмоқни мақсадга мувофиқ деб топдик.

Шунинг ҳам унутмаслик керакки, Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний номлари Муҳаммад Боқирнинг “Мақомоти Шоҳи Нақшбанд”, Мавлоно Шаҳобиддиннинг “Мақомоти Амир Кулол” /ушбу асарлар муаллифларнинг шахсий кутубхонасида мавжуд/, Носириддин Тўранин “Тухфат аз зоирин” китобларида ҳам эҳтиром ила тилга олинган, ул зоти шарифнинг баланд мақомлари, тарих олдидан этган улкан хизматлари баён этилгандир.

“Рашаҳот”да ёзилганки: “Ҳазрат Хожа Ориф Деггароний хулафон дувуманд аз хулафон арбаа хидмати Амир Кулол буда, мавлуд ва мадфун эшон деҳи Деггаронист аз қасабаи Ҳазора, ки ба лаби оби Кўҳак воқеъ аст ва аз ин жо то шаҳри Бухоро 9 фарсанги шаръист ва қабри мубораки Мавлоно Ориф беруни деҳ аст бар сари роҳи Ҳазора”.

Яъни, Мавлоно Ориф Деггароний Ҳазрат Амир Кулолнинг тўртта /етук/ халифа /ўринбосар/лари орасида иккинчиси бўлиб, туғилган ва марҳум бўлган жойлари Ҳазора қасабасидаги Деггарон кишлоғидадур. Деггарон кишлоғи Кўҳак /Зарафшон/ дарёси лабида жойлашган ва Бухородан бу ергача тўққиз фарсанг. Ҳазрат Деггаронийнинг муборак қабрлари кишлоқдан ташқарида бўлиб, Ҳазора йўлида жойлашган.

“Рашаҳот”да яна бир муҳим маълумот бор. Ушбу асарда ёзилишича, Ҳазрат Амир Кулол дердиларки, асхобларим /яъни, шогирдларим/ орасида икки зот – Ҳазрат Баҳоуддин ва Ҳазрат Ориф Деггаронийга тенг келадигани

йўқ. Буларнинг иккови барча тенгдошларидан ўзиб, баланд даражага эришди.

Сайид Мир Кулолнинг эътироф этишларича, Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд ва Ориф Деггароний ҳазратлари буюк авлиё даражасига етган эканлар. “Авлиё” сўзининг лугавий маъноси не? “Авлиё” сўзи “валий”нинг кўплиги. “Валий – дўст ва содиқ ёридиханда; ва мутасарриф ва соҳиб ва худованд; ва банди неки муқарраби Ҳақ таоло” /Муҳаммад Ғиёсиддин, “Ғиёсул лугот” чилди 2, Душанбе, “Адиб”, 1988 сол, саҳ 376/. Яъни, “валий” сўзи куйидаги маъноларни билдириб келар экан: “дўст ва содиқ ва ёрдам берувчи; ва тасарруф этувчи ва соҳиб ва эга; ва Ҳақ таолонинг энг яқин нек бандаси”.

“Вали”, “авлиё” – бу Аллоҳ таолонинг энг яқин дўсти экан.

Манбаларда таъкидланишича, Ҳазрат Амир Кулолнинг 114 та Ҳаққа етган, авлиё бўлган шогирдлари бор эди. Лекин энг етуқлари куйидагилардир:

1. Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд.
2. Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний.
3. Ҳазрат Шайх Ёдгори Валий Консуруний.
4. Ҳазрат Шайх Жамолиддин Деҳа Осийи.

Қай кишини биз авлиё, пир муршид, ориф деб биламиз? Дарвоқе, тариқат пирез хосил бўлмас. “Тариқат” сўзининг лугавий маъноси нима?

“Тариқат” деб лугатда тўғри йўлни айтадилар. Истилоҳ /термин/ сифатида эса сулук манзиллари /яъни, маънавий-ахлоқий покланиш босқичлари/ни босиб ўтиш ва бу мақоматда /даража-мартабаларда/ тараққий этиш хислати, йўл-йўриғини билдиради... “Тариқатнинг мақомоти нечата деб сўрасалар, тўрт юзу қирк тўртта деб айт. Аммо унинг жаъми тўрт мақомда мужассамдур: аввал тавбақим, у икки навъ бўлади: бири – гуноҳдан зоҳиран тавба қилиш, иккинчиси – худбинликдан ботинан тавба қилиш. Иккинчиси – хавф, яъни қўрқув. Гуноҳдан, гайри шаърий ишлардан қўрқиб, Аллоҳ ғазабидан, риёзатнинг азобларидан қўрқиб. Ана шу хавфу хатардан қўрқмай, эсон-омон ғолиб чиққан, дунё бандаларидан қутулишга қудрати етадиган одам ўзини тариқатта мансуб, деб билиши мумкин. Учинчиси – жиҳод, яъни нафс билан жанг олиб бориш. Тўртинчи – сабр, Сабр мақсад эшигининг калитидир”.

Агар тариқат аҳкоми нечата деб сўрасалар, олтига деб айт: аввал – маърифат, иккинчиси – саҳоват, учинчиси – таваққул, тўртинчиси – тафаккур, бешинчиси – сидқ, олтинчиси – яқин /шак-шубҳасиз ишонч/...” /Ҳусайн Воиз Кошифий “Футуватиномаи султоний”, Тошкент, А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1994 йил. Форс-тожик тилидан Нажмиддин Комилов таржимаси, 14-бет/.

Нақшбандия тариқатининг улуг пирларидан бири Ҳазрат Сўфи Оллоёр “Саботул ожизия” асарларида “Шайхи комил истамакни баёни” бобида пир комил ва сохта пирлар тўғрисида гапирганлар:

Кел эй сўфи, умид этсанг сафодин,

Кариш чикма тарихи Мустафодин.
 Амал қил иттико қилмай амалга
 Таваккал айлагил аза ва жалла
 Амал қилмай сафо бўлмас кўнгилда,
 Оёғсиз ҳеч киши юрмади йўлда
 Қачон қўлсиз киши бўлгай шиновар.
 Шиноварман деса ҳеч қилма бовар.
 Шарият ҳукмидин ташқи ридзат
 Эмас тоат, қабохатдур, қабохат.
 Амал қилмоқ учун кирсанг бу йўлга
 Керақдур шамъи илм албатта қўлла
 Коронғуда қадам қўйсанг ёзарсан,
 Агар кўз бўлмаса йўлдан озарсан
 Эрур чунки ажойиб бир қатраи роҳ.
 Қадам қўйсанг оёғ остидадур чох.
 Тузук йўл деб қадам ўтру солурсен.
 Кудукга тушганинг билмай қолурсен.
 Кўзинг гар бўлмаса эй ақли хушёр,
 Асоқашсиз қадам ҳеч қўйма зинҳор...
 Не яхши ёр ўзин билса гуноҳкор.
 Бўлур кўрган сари кўркичи бисёр.
 Агарчи бўлса кўп пинҳон сужуди
 Кўрунмас заррача ориф вужуди.
 Ризойи Ҳақ анинг максуди бўлса,
 Ҳаёу илму хилм жуди бўлса
 Анинг ихлоси қуллуқ бўлсаву бас
 Риёдин бўлмаса кўнглида бир хас.
 Жамъи ишларин солса Худога
 Қўлун топширса ул марди Худога.
 /Суфи Оллоер, "Саботул оживин", Тошкент, "Чўлпон", 1991 йил, 68-71-бетлар/.

Кўриниб турибдики, ҳақиқий пир, муршид, бу – пайғамбар С.А.В.нинг суннатларига бекаму кўст амал этувчи киши экан. Илмда, тақвода, саховатда, некликда пайғамбар С.А.В.га пайравлик қилган зот валийлик даражасига етади.

Ҳожда Ориф Моҳитобон авлиёлик даражаси учта деб айтадилар.

1. Баланд даражага етганда ҳам камтарлик этмок.
2. Кудрату, сабур тоқаги етгунча парҳезкорлик қилмок.
3. То кучи етгунча инсоф қилмокдир.

/Ҳожа Ориф Ар Ревгарий, "Орифнома", Т., "Наврўз" нашриёти, 1994 йил, 7-бет/.

Ҳазрат Маҳдуми Аъзам Даҳбедий ориф билан зоҳид орасидаги фарқни қуйидаги жумлаларда билдирганлар. Ул зоти шариф орифни қуёшга, зоҳидни эса ойга ўхшатадилар: "Зоҳид ҳақ таолонинг сўзига машғул бўлгай, ориф Ҳақ таолонинг ўзига машғул бўлгай. Зоҳид халқни илми зоҳир бирла

даъват қилгай, ориф халқни илми ботин бирла даъват қилгай. Зоҳид муриди таважжух бирла тарбият топгай, ориф муриди маърифат бирла тарбият топгай. Зоҳиднинг оёғи бир ерда қарор олмагай, ориф пойи шикасталиғ ва истиқоматлиғ эрур. Зоҳиднинг кўзи беғам бўлгай, орифнинг кўзи пурнам бўлгай. Зоҳиднинг кўнгли қаттиқ, орифнинг кўнгли юмшоқ бўлгай. Зоҳид пулга боқгай, ориф Ҳаққа боқгай. Зоҳид халқ орасида саломатлик бўлгай, ориф халқ орасида маломатлик бўлгай. Зоҳид муриднинг зоҳиринин хабардор бўлгай, ориф муриднинг ботинидин хабардор бўлгай. Зоҳид ҳар не келса халқдан кўргай, ориф ҳар не келса Ҳақдан кўргай. Зоҳиднинг талаби биҳишт, орифнинг талаби дийдор. Зоҳид муриднинг қўлини олгай, ориф муриднинг кўнглини олгай. Зоҳид ўзини уриб кўзидан ёш чиқаргай, орифнинг кўнгли синик, кўзида доим ёш бўлгай, лекин лабида қулғуси бўлгай. Зоҳид халқни ўз атрофида йиғмокни хоҳлагай, ориф халқдин узулмокни хоҳлагай. Зоҳиднинг кўзи хушёр, кўнгли кўзи гафлатда, орифнинг кўнгли бедор, кўзи гафлатда бўлгай. Зоҳиднинг тили зикрда, орифнинг дили зикрда машғул бўлгай. Зоҳид элнинг айбини очқай, ориф элнинг айбини ёбқай. Бу ўн тўққиз хислатнинг бири ҳар қимда бўлмаса, валий, орифи биллоҳ деб бўлмас" /"Маҳдуми Аъзам Даҳбедий", Т., 1993 йил, 37-бет/.

Мана шу санаб ўтган хислатларнинг ҳаммаси орифи биллоҳ Ҳожа Ориф Деггароний ҳазратларида бўлган эди. Ҳазрат Ҳожа Ориф Деггароний буюк тарбиячи бўлганлар. Тарихий манбаларда ёзиллишича, Ҳазрат Мир Қуллолнинг тўртта ўғиллари бор эди. Амир Бурҳон, Амир Ҳамза, Амир Шох, Амир Умар. Амир Қуллол ўғиллари Амир Бурҳонни Ҳазрат Баҳоуддинга, Амир Ҳамзани Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийга, Амир Шохни Шайх Ёдгор Валий Консурунийга, Амир Умарни Шайх Жалолиддин Деҳа Осиёнийга тарбият қилиш учун топширадилар.

Сайид Амир Қуллол ўз фарзандлари Амир Ҳамзани ҳеч қачон номлари билан чақирмасканлар. Чунки Амир Қуллолнинг оталарининг исми Ҳамза бўлган. Амир Ҳамзанинг касблари сайёд /овчи/лик бўлиб, шу орқали ризқ-рўзиларини топаркан. Соҳибқаромат бу авлиё ҳақида "Мақомоти Амир Қуллол"да хабар берилгандир. Мавлоно Ориф Амир Ҳамзани тарбиялаб, буюк авлиё даражасига етказдилар.

Маълумки пирлар асосан нафс тарбияси билан шуғулланган. Нафс, бу етмиш икки бошли аждарҳо. Бизнинг шухратпарастлигимиз, худбинлигимиз, таъмагирилигимиз, ҳасадгўйлигимиз, очофатлигимиз, хуллас, барча иллатларимиз мана шу нафснинг қасофатидандир. Ахир ер юзида бўлаётган урушлар, қон тўкишлар, ноҳақликлар – бари нафснинг вазваси-да! Энг қатта фожиа шундаки, инсон не учун яратилган эканлигини билмайди. Ундан қатта фожиа шундаки, инсон фоний эканлигини унутади. Ўлимни, қиёмат – қайта тирилишни, Аллоҳ хузурдаги савол-жавобни унутади! Бу ҳаёт имтиҳон эканлигини фаромуш этади. Натижада шум нафсига табеъ бўлиб, икки дунёсидан ажралади, бадбахт бўлади. Водариг!

Пири муршидларнинг хизмати шундаки, улар инсониятга нафсни жиловлаш, нафсни тобеъ этиш йўлларини кўрсатиб берган. Нафакат

кўрсатиб берган, балки пири муршидларнинг ўзи ўз нафсларини мағлуб эта олган буюк зотлардур.

Аллома Усмон Турар нафснинг мартабаларини куйидагича белгилаган:

- а) нафси аммора;
- б) нафси лаввома;
- в) нафси мулҳима;
- г) нафси мутмаинна;
- д) нафси розия;
- е) нафси марзия;
- и) нафси комила /ёки софия/.

1. Нафси аммора – солиқ бу босқичда тамоман ҳайвоний ва шахвоний орзуларининг асиридир: “Чунки нафс албатта барча ёмонликларга буюргувчидир” /“Юсуф”, 53-оят/ ояти билан бу мартабага ишорат қилинган. Сайру сулукка янги бошлаган солиқ (яъни, янги мурид) бу мартабада ҳисобланади. Унда солиқ нафси амморанинг таъсиридан қутулиш учун шайх (пир) билдирган шартларни бажаради: истиғфор, салоту салом ва ҳақозо ибодатлар билан биргаликда “ла илаҳа иллаллоҳ” зикрини қилади ва унга “ла маъбуда иллаллоҳ” маъносини беради.

2. Нафси лаввома. Бу босқичда солиқ руҳида ёмонликдан яхшиликларга қайтиш орзуси тугилади ва аввал қилган гуноҳлари учун ўзини-ўзи қоралайди: “Ва мен маломатгўй нафсга касам ичурманки (ҳеч шак-шубҳасиз қайта тирилиб, ҳисоб-китоб қилинурсизлар, /“Қиёмат”, 2-оят/) ояти билан бу нафсга ишора қилинган. Бу мартабада солиқ “Аллоҳ” исми билан зикр қилади. Калиман тавҳидга эса “ла максуда иллаллоҳ” маъносини беради.

3. Нафси мулҳима. Солиқ қилган зикри, риёзати ва мужоҳаласи соясида яна бир босқич босиб ўтади. Қилаётган барча ибодатидан ҳақиқий завқ ва қалбида илохий ишқ олови ёна бошлайди. Нафси лаввома мартабасида дунёвий завқлардан воз кечган солиқ бу мартабада ухравий мукофотлардан ҳам воз кечади ва фақатгина Аллоҳ севгиси билан машғул бўлади. Бу босқичда қилган зикрининг таъсирини бутун аъзоларида ҳис қилганидек, бутун борликларининг Аллоҳни зикру тасбеҳ этишини тушуниб, англай бошлайди. Бу мақомда нафс ва шайтоннинг иғвоси билан йўлдан адашиш хавфи ортиқроқ. Чунки солиқ эришган баъзи лутфлар ва мақомга алданиб, “мақсадга эришдим” деб ўйлайди. Нафс ва шайтон шу томондан уни чалғитишга ҳаракат қилади. Шу туфайли бу мақомдаги солиқ доим намоз ўқиб, рўза тутиб, ибодат қилмоғи лозим ва ўзида пайдо бўладиган зохирий ва ботиний тажаллилар ҳақида муршидига хабар бериб, унинг тавсияларига риоя қилмоғи даркор...

Бу мартабада солиқ калиман тавҳиднинг “ла махбуба иллаллоҳ” маъносида англайди... Қисқаси, бу мартабада солиқнинг нафсига Ҳақ томонидан баъзи илмлар илҳом орқали берилади: фойдали илм, тавозуъ, тавба, шукр, саховат, қаноат, таҳаммул.

4. Нафси мутмаинна. Бу мақомда солиқнинг қалбида илохий ишқ ўрнашиб, у дунё ва мосивони кўнглидан чиқарган ва ҳар нарсада Аллоҳ

феълларининг тажаллиларини мушоҳада этадиган ҳолга келади. Шу важдан қалби таскин ва ҳаловатга тўлиб тошади. Аллоҳдан бошқа бирор нарсага аҳамият бермагани учун ҳам ниҳоятда саховатли бўлади. Бу мақомда барча ашёда Ҳақнинг тажаллиларини мушоҳада эта бошлайди ва баъзи кашфу кароматларга ноил бўлади. Аммо шунга қарамай, эришган тажаллиларини шайхига билдириб, унинг кўрсатмаларига биноан ҳаракат қилмоғи лозим. Чунки бу босқичда ҳам нафс ва шайтоннинг йўлдан адаштириш эҳтимоли ва таносух эътиқодига берилиб кетиш хавфи бор. Бу мартабадаги солиқда илмига амал қилиш, таваккул, очлик, риёзат, ибодат ва тафаккур каби хусусиятлар зоҳир бўлади. Бу мартаба солиқ “Ҳақ” исмини зикр қилади. Калиман тавҳидга “ла маъбуда иллаллоҳ” маъносини беради: “Эй хотиржам-сокин жон (нафс)” /“Фажр” 27-оят/ оятида ушбу нафсга ишора қилинган.

5. Нафси розия. Бу мартабада экан солиқда башарий сифатлар йўқолиб “бақо”га истеълод қозона бошлайди. Аллоҳдан келган ҳамма нарсага тўлатўқис рози бўлгани учун бу мартабага “розия” дейилади. “Сен (Аллоҳ ато этган неъматларда /рози бўлган/ ва Аллоҳ таоло томонидан сенинг амалларингдан /рози бўлган/ ҳолда Парвардигоринг /ҳузур/га қайт” /“Фажр”, 28-оят/) ояти бу ва ундан кейинги мақомга ишора этмоқда. Бу мартабада солиқ “ҳай”, “самад” ёки “сабур” исми билан (бу тарикатларга кўра ўзгарishi ҳам мумкин) зикр қилади. Калиман тавҳидга эса “ла маъбуда ва ла максуда ва ла махбуба иллаллоҳ” маъноларини беради. Бу мартабадаги солиқнинг сифатлари: иҳлос, беҳуда сўзларни сўзламаслик, доимий зикр, вараъ ва кароматлардир.

6. Нафси марзия. Бу мақомда солиқ Аллоҳдан рози бўлганидек, Аллоҳ ҳам ундан розидир. Юқоридаги оятда айтилган “марзия” (розиликка эришган, мақбул бўлган) калимаси билан бу мақомга ишора қилинмоқда.

Бу мақомда афъол тажаллисидан асмо ва Ҳаққа оид тажаллиларга ноил бўлади. Бу мақомда “ҳаққал яқин”, “жамъул жамъ” ва “амо” мартабаси ҳам дейилади. Бу босқичда солиқ “қайюм” исмини зикр этади. Солиқ Аллоҳнинг лутфи билан бу мақомда ушбу хусусиятларга эришади: Аллоҳдан бошқа ҳамма нарсани тарк этади, махлуқотга лутф билан муомала қилади. Аллоҳга яқинлашади. Унинг саноатларини тафаккур қилади. Унинг қисматига рози бўлади ва маърифатуллоҳи кучаяди. Бу мақомга эришган комил зот, ашённинг ҳақиқати ва сирларидан воқиф бўлади.

7. Нафси комила (ёки софия). Бу мартабада солиқ энг олий мақомга эришиб, комил сифатини қозонади, барча гўзал сифатларни ўзида жам қилади, гўё шаклга кирган фаришта каби бўлади. Унинг руҳонияти жисми устидан тамоман ҳукмрон бўлади. Руҳониятнинг ҳукмронлиги туфайли бу ҳолни қўлга киритиш учун аввалги мартабалардаги риёзат ва мужоҳадага бу мартабага эришган солиқ учун зарурат қолмайди. Бу мақомдаги кишининг ҳатти-ҳаракатлари ҳасанот ва ибодатдан иборат бўлиб қолади. Сўзлари ҳикмат бўлади. Юзидаги нур унга ҳузур ҳаловат бағишлайди. Уни кўрганлар беихтиёр Жаноби Ҳақни эслайдилар. Бу мақомга эришиб, “вуслат” сиррига мазхар бўлган киши барча илохий сирлардан воқиф бўлади. “Қасратда ваҳдат ва ваҳдатда қасрат” сирига ноил бўлади. Барча бу хусусиятлари

оркали “муршиди комил” сифати билан инсонларни иршод қилиш ҳуқуқига эришади. Бу мақомдаги солиқ “Қаҳҳор” исмини зикр қилади (Усмон Турар, “Тасаввуф тарихи”, Т., “Истиқлол” – 1999 йил, 83-85-бетлар).

Ҳазрат Ориф Деггароний нафслари нафси комила мартабасига етган, шу боис муршидлик мақомини олган зот бўлганлар.

Ҳазрат Амир Ҳамза устодлари Мавлоно Ориф Деггаронийдан иршод хати олганларидан сўнг жуда кўп шогирдларни тарбияладилар. “Рашахот”да Амир Ҳамзанинг шогирдлари номи келтирилган: Мавлоно Хисомиддин Шоший Бухорий, Мавлоно Камолиддин Майдоний, Амири Бузург ва Амир Хурд (буларнинг ҳар иккаласи Амир Бурхоннинг фарзандлари ҳисобланадилар), Бобо Шайх Муборак Бухорий, Шайх Умар Сўзангароний Бухорий, Шайх Аҳмад Хоразмий, Мавлоно Атоуллох Самарқандий, Хожа Махмуд Ҳамавий, Мавлоно Ҳамиддин Карминий, Шайх Ҳасан Насафий, Шайх Тожиддин Насафий, Шайх Алихожа Насафий.

“Тухфат аз зоирин” китобида Мавлоно Ориф Деггаронийнинг халифалари (шогирдлари) тўғрисида қуйидагилар ёзилган: “Мавлоно Ашраф Бухорий к.с. Мавлоно Орифнинг биринчи халифаларидурлар. Бу зоти шариф Мавлоно Деггароний вафотларидан сўнг ул кишининг ўрнида қойим мақом бўлиб, солиқларни Ҳақ йўлга бошладилар.

Амир Ихтиёриддин Деггароний к.с. эса Мавлоно Орифнинг иккинчи халифалари ҳисобланади. Мавлоно Ориф вафотларидан сўнг Амир Ихтиёриддин муридлар тарбияси билан машғул бўлдилар. Амир Ихтиёриддин Деггаронийнинг муборак қабрлари Бухоро ичда бўлиб, Косагарон гузарилар.”

Мавлоно Ориф Деггаронийнинг қуйидаги хикматлари “Рашахот”да берилган: “Амир Ҳамза мефармунанд, ки хидмати Мавлоно Ориф маро гуфтанд: “Агар ёре меҳохед, ки бори шумо кашад ин бағоят душвор аст. Ва агар ёре меҳохед, ки шумо бори ў кашед хама жаҳон ёри шумост”. Яъни Амир Ҳамза дедиларки, Мавлоно Ориф менга айтдилар: “Агар юкинми кўтарсин десанг, юкингни кўтаргувчи дўст топмок ниҳоятда душвордир. Ва агар юкини кўтаришни истасанг, бутун жаҳондагилар сенга дўст бўлғай”.

Хўш, Мавлоно Ориф “юк” деганда нимани назарда тутганлар? Бу қандай “юк”?

Юк кўтариш дегани, бу – бировнинг ғаму қулфатига шерик бўлиш, камбағал-кашшоқ, бева-бечора, мусибатли, дардманд кишиларга ҳамдардлик изҳор қилиш каби инсоний фазилатлардан тортиб, то элу юрт, халқ ва дин йўлида фидойи бўлмоқни англатади.

Мавлоно демоқчиларки, сенга бировнинг дардига шерик бўлиш, ўзгаларнинг оғирини енгиш қилиш учун рағбат, ҳолисаниллох, бетамаъ хизмат қилиш фазилати бўлса, бутун бани башар сенга дўстдир. Зеро, бу хизмат Аллоҳ наздида ҳам, банд наздида ҳам яхшидир, савобдир. Аслида бу йўл барча пайғамбарлар, жумладан, сарвари қонот пайғамбаримиз Мухаммад С.А.В.нинг равишлари ҳисобланади. Мухаммад С.А.В. ҳеч қачон бировга юк бўлмаганлар, балки доимо ўзгалар юкини кўтарганлар. Толиби илмларга илм, камбағалларга молу давлат, дардмандларга тасалли

берганлар, адашганларга тўғри йўлни кўрсатганлар. Охиратни барбод қилгувчи тамаъ, ҳасад, кину адоват, жаҳолат, шухратпарастлик “юк”ларидан одамларни шу дунёнинг ўзидаёқ халос қилганлар. Шу боис XXI асрга келиб ҳам бир ярим миллиардга яқин инсонлар Ҳазрат пайғамбаримиз С.А.В.га дўст, у кишига эргашмоқда.

Жаннатий бўлиши Расулulloх С.А.В. томонларидан башорат қилинган ўн саҳобадан бири Талха разияллоху анхунинг гўзал хислатларидан ва улугвор хизматларидан биттасини эсга олайлик.

Ухуд жангида бир тўда душман бутун кучлари билан пайғамбаримиз С.А.В. устларига ёпирилиб келган эди. Пайғамбаримиз С.А.В. ҳаётлари хавф остида қолди. Шу пайт Талха пайғамбаримизни мудофаа қила туриб саксонга жароҳат олдилар. Лекин Талха Р.А. асло чекинмадилар, қочмадилар. У киши ҳазрат пайғамбаримиз С.А.В. учун ширин жонларини ҳам қурбон қилишга тайёр эдилар. У киши ҳазрат Расули Акрам С.А.В. бошларига тушган оғир “юк” – ўқларни кўтардилар. Бу буюк мардлик, жавонмардлик белгисидир.

Ҳазрати Абдурахмон Жомийнинг /1414-1492/ “Баҳористон” китобида ҳам жавонмардликнинг яна бир намунаси нақл этилгандир.

Бу воқеанинг ҳам тарбиявий аҳамияти гоят улуғ. Нақл этилишича, бир гуруҳ кишиларни жиноятчиликда гумон қилиб тутадилар. Кимга қандай жазо бериш кераклигини билмаган подшоҳ варақчаларга “зиндонбанд қилинсин”, “қатл этилсин”, “қамчи билан уриб жазолансин”, “озод этилсин” деган ҳукмларни ёзиб, ўртага ташлабти ва ҳар киши олган варақасига қараб жазолансин деб буюрибди. Чекига ўлим жазоси тушганлардан биттаси гоят қайғуриб ёнидаги дўстига: “Мен-ку ўлимдан қўркмайман, лекин қари онам бор. Унга мендан бўлак қарашадиган одам йўқ”, - дебди. Дўсти унга: “Кел, коғозларимизни алмаштирамиз. Менга “қамчин билан уриб жазолансин” ҳукми тушган. Мени ўлдирсалар майли, чунки ота-онам аллақачон марҳум бўлган. Сен эса онамга қарашиб, дуоларини ол!”, - дебди ва дўсти учун ўлимга борибди. Бу мардлик ҳам бировнинг “юк”ини кўтаришнинг энг олий даражасидир!

Бу дунёда банданинг бошига тушиши мумкин бўлган “юк” хилма-хил бўлиб, жазм қилган жавонмард бошқа бировнинг “юк”ини кўтаришга қодир экан. Дарҳақиқат, касалга ҳамдардлик билдириб, уни бу “юк”дан, азобдан қутқарса бўлади. Мухтожга молу давлат берсанг, унинг “юк”и енгиллашади, мухтожлик азобидан қутулади. Жон хатарда қолганда ҳам ҳақиқий мардлар ўзгалар учун жонини фидо қилиб дўст ҳаётини сақлаб қоладилар. Лекин... Яна бир “юк” борки, уни банданинг бошидан кўтаришга ҳеч ким қодир эмас. Бу – Гуноҳ “юк”и! Ушбу дунёда қилинган гуноҳлар қиёматгача банданинг елкасида туради. “У Қунида (яъни қиёмат қунида) киши ўз оға-инисидан ҳам, онаси ва отасидан ҳам, хотини, бола-чақасидан ҳам қочур!” /“Абаса”/. Гуноҳи юкиннинг оғирлигидан қочади! Мабодо онам ёхуд отам, ё болам “савобингдан бер, менинг гуноҳим юкини енгиллаштир!” демасин деб, қочади. Аммо қиёмат қунида бизнинг шафоатчимиз Ҳазрат Мухаммад

С.А.В. бўладилар. У зоти шариф бизнинг гуноҳларимиз “юк”ини ўз елкаларига оладилар.

Тарикат пирлари, инчунин, Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний ҳам Ҳазрат пайгамбаримиз С.А.В., шунингдек, саҳобаларнинг издошлари, пайравлари бўлганлар. Бу зоти шариф ҳам ўзгаларнинг юкини кўтариб яшадилар. Одамларни тўғри йўлга бошладилар, тарикату шариат ривожига муҳим ҳисса қўшдилар.

Абулмуҳсин Муҳаммад Боқир ибн Муҳаммад Алининг “Мақомати Шоҳи Накшбанд” асарларида бир туркум нақллар келтирилган. Ушбу нақлларда Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийнинг улуг даража соҳиби бўлганлари баён этилгандир. Биз куйида мана шу нақллардан бир нечтасини мисол тарзида келтирамиз.

Нақл киладиларки, бир куни Ҳазрати Хожамиз (яъни Баҳоуддин Накшбанд) куддиси сирруху Хожа Муборак кишлоғида Ҳазрат Сайид Амир Кулол хузурларида хизматда бўлганларида, ногоҳ кўнгилларида: “Ҳазрат пирим Амир Кулолнинг хузурларида мендан ҳам улугрок киши борми?” деган фикр ўтди. Шу асно бир одам Ҳазрат хузурларига кўй олиб келди, яна Хожамизнинг кўнгилларидан: “Кани энди то кўй гўшти пиширилиб тайёр бўлгунча Мавлоно Ориф келиб қолсалар” деган истак ўтди. Шу он Ҳазрат Амир Кулол Ҳазрат Баҳоуддинга қараб дедилар: “Эй Баҳоуддин, Мавлоно Орифни чақиринг, зуд етиб келсинлар!”.

Хожа ташқарига чиқдилар ва уйнинг бир бурчагига ўтиб, уч бор паст товуш билан: “Ё Мавлоно Ориф”, - дейдилар. Ҳазрат Хожа уйга қайтиб кириб ўтирмасданок Мавлоно Ориф эшикдан салом бериб кирдилар ва Хожамизга қараб: “Эй Баҳоуддин, Ҳазрат Амир сизга уч бор чақиринг дебмидилар? Бир марта овоз берганингиз ўзи етар эди-ку! Мени бутун оламга ошқор қилмоқчи бўлдингизми?”, - дедилар.

Шунда Ҳазрат Амир Кулол Хожамизга қараб: “Эй Баҳоуддин, кўрдингизми, бизнинг хузуримизда сиздан ҳам яқинроқ кишилар бор. Зинҳор-базинҳор худбинлик қилманг. Инсон учун худбинликдан ёмон иллат йўқдур”, - дедилар.

Нақл килурларки, Ҳазрат Хожамиз сулук бошида Ҳазрат Амир Кулол суҳбатларида эдилар. Асҳобларнинг Ҳазрат Хожамизга нисбатан ғайирлик ва раъки бор эди, чунки Ҳазрат Амир Кулолнинг Хожамизга меҳру муҳаббатлари ўзгача эди. Ва улар Ҳазрат Хожамиз ишларидан қусур топадиган бўлдилар. Бир куни Амир Кулол асҳобларини жамоатхона қуришга буюрдилар, баъзи бирларига сув ва баъзи бирларига ғишт ва ҳақозо ташишга топширик бердилар. Шу куни Амир Кулол асҳобларига: “Сиз фарзандим Баҳоуддин ҳақида бадгумон этурсиз, вале янглишурсиз. Ва унинг баъзи ишларини хато ҳисоблайсиз, зеро сиз уни танимассиз. Қолбуки Ҳақ Субҳонау Таолонинг инояти унинг ҳолига пайвастадур. Ва жамиъки бандаларнинг назари Аллоҳ таоло назарига таъбе.

Ғишт ташиётганларга бир назар ташланг, кимдир, тўрттадан то қиндигигача, кимдир олтитадан то кўкрагигача ғишт ташиб турибти. Лекин

фарзандим Баҳоуддинга бир қаранг, ўн-ўн иккита ғиштни бошидан ошириб, ҳормай-толмай, миннат қилмай, завқу-шавқ билан ташиб турибти. Зероки, Худойи таоло йўлида худди мана шундай фидокорлик билан хизмат этмоқ лозим. Шундагина Аллоҳ таоло ҳам ул зотга тавфиқни рафиқ айлағай ва шул сабаб унинг фазилатлари бошқалардан зиёда бўлғай”.

Шундан сўнг Ҳазрат Амир Ҳазрат Хожамизни ёнларига чақириб дедиларки: “Эй фарзандим, Ҳазрат Бобойи Самосий сиз тўғрингизда қилган васиятларини тугал бажо келтирдим. Ул зот менга деган эдиларки, мен сени қандай тарбият этган бўлсам, фарзандим Баҳоуддинни ҳам худди шундай парвариш қилгайсен ва шафқатни дариг тутмагайсен. Ҳар неки дедилар, ани адо этдик”.

Ҳазрат Амир кўкракларига ишорат этиб: “Башарият байзаси (тухуми)дан сизнинг руҳониятингиз қуши ташқарига чиқибдур ва лекин химматингиз қуши баландпарвоз бўлибдур. Бул кўкракни сизнинг парваришингиз учун қуритдик. Энди сизга ижозат – хоҳ турк, хоҳ тожиқдан бўлсин, қаердаки димоғингизга бир хуш хил етса – талабда асло тақсир этманг!”. Ва асҳобларга қараб дедиларки: “Саҳобаларим ичида икки киши – Хожа Баҳоуддин ва Мавлоно Ориф Деггаронийга тенг келадигани йўқ. Ҳар иккиси ҳамма бошка асҳобларимдан ўзиб кетди”.

Хожа Баҳоуддин дейдиларки, “Шул нафас муносабати билан етти йил Мавлоно Ориф Деггароний мулозаматларида бўлдим. Мавлоно Ориф билан бирга мардикорлик этдик, работ ва бошка иморатлар қуришда иштирок қилдик. Шу аснода ўртамизда ажиб суҳбатлар бўлиб ўтди. Шу етти йил давомида мен ул зотдан юқорида туриб ҳеч таҳорат этмадим, ул киши қадамлари изига қадам босмас эдим”.

Нақл килурларки, Мавлоно Ориф Деггароний суҳбатларидан сўнг Ҳазрат Баҳоуддин Накшбанд Қусам Шайх хузурига бордилар. Қусам Шайх Аҳмад Яссавий авлодларидан бўлиб, турк машойхларидан эдилар. Биринчи суҳбатда Қусам Шайх қовун ер ва пўчоғини Ҳазрат Баҳоуддин томон отар эдилар. Бул воқеа уч бор такрор бўлди. Ҳазрат Баҳоуддин ул пўчоқларни табаррук деб ердилар.

Ўша куни яна бир воқеа содир бўлди. Шайхнинг ходимларидан бири келиб айтдики, уч туя ва тўрт от гойиб бўлибдур. Шайх Ҳазрат Хожамиз томон ишорат этиб дедиларки: “Буни маҳкам тутингиз!” Гуё қонли воқеа содир бўлган каби Шайхнинг тўрт забардаст муридлари Ҳазрат Хожамизга ёпишдилар. Ҳазрат Хожамиз чўк тушиб муроқабага бордилар. Шом намозидан кейин Шайх ходими туялар ва отлар ўз оёғи билан қайтиб келганини айтди...

Нақл килурларки, ҳайит айёмларининг бирида Ҳазрат Сайид Амир Кулол атрофларида тумонат одам йиғилди. Ўтирганлардан бири Ҳазрат Амирга деди: “Сиздан камол аҳли ҳақида эшитмоқчимиз. Сизнинг асҳобларингиз орасида шундай кишилар борми? Асҳобларингиз жума ва

якшанба кунлари алония (баланд товуш билан) зикрига машгул бўлурлар, холос. Лекин аларда hozirча камолот сифатларини кўрмадик”.

Амир дедиларки: “Бундай кишилар бор ва алар сиз билан бирга ўлтирубдилар, факат аларни кўришга курбингиз етмас”.

Ҳазрат Амирнинг олдларида бир товок майиз турар эди. Ҳазрат товокдан олти дона майиз олдилар ва Ҳазрат Хожамиз номларини айтиб чакирдилар. Ҳазрат Хожамиз Ҳазрат Амир рўпараларига келиб турдилар. Ҳазрат Амир бошларидан муборак дастор (салла)ларини олиб, уни тўрт бўлак килдилар ва тўрт кишига буюртдиларки, Хожа Баҳоуддиннинг икки томонларидан то қувватлари етгунча белларига боғласунлар. Ва дедиларки: “Нахшабга Хожа Муборак кишлогига боргайсиз, Мавлоно Деггаронийни топгайсиз ва биз билан ул зот ўртасида бир нишона (буюм) бор, ушал нишонани бунда олиб келгайсиз. Бир кун бормоқ, бир кун ул ерда турмоқ, бир кун қайтмоқ, жами уч кун сизга мухлат. Мана бу олти дона майиз сизнинг шул уч кунлик таомингиздир”.

Ҳазрат Хожамиз майизларни олиб йўлга чиқдилар ва намозгарда Хожа Муборак қариясига етиб бордилар. Ҳазрат Хожамиз дедиларки: “Йўлда бораётган чоғимда менда гайри табиий, улугвор бир ҳолат юз берди – ўзни тамом унутдим ва шундоқ мутолаа этдимки, ҳар бир қадамим беш ё ўн газ келадиган масофани босиб ўтарди. Манзилга етиб, Мавлоно Деггаронийга салом бердим. Мен гапирмасдан олдин ул зот дедиларки: “Ҳазрат Амир сизни хизмат билан юборибдурлар. Бизнинг ўртамазда бир нимарса бор. Бугун ва эрта дамни олинг, учинчи кун сизга ул нимарсани берурмиз ва олиб қайтурсиз. Ул муборак нарса – Хожан Азизон ар Рометанийнинг кулоҳларидир”. Ва яна дедиларки: “Сиз бу кулоҳни тутмоққа барчадан кўра лойикрокдурсиз. Аммо мен айтаманки, сиз бу кулоҳни киймоққа муносибдурсиз”.

Учинчи кун Ҳазрат Хожамиз муборак кулоҳни белларига боғлаб, устидан Ҳазрат Амирнинг мўътабар дасторларини тортиб, чошгоҳ пайти йўлга чиқдилар ва икки намоз (аср ва шом) орасида Ҳазрат Амир хизматларида ҳозир бўлдилар. Кафтларидаги олти дона майиз эса қандай бўлса, шундоқлигича турар эди. Ҳазрат Амирга савол берган халиги кимарса ҳам мажлисда бор бўлиб, бу воқеани мушоҳада этди ва узр сўраб эътироф килдики: “Ахли камол бор экандур, аммо ҳамма кусур бизнинг нобинолигимизда (кўзи ожизлигимизда) бўлиб чиқди”.

Ҳазрат Баҳоуддин Накшбанд айтар эдилар: “Мен хуфиёна зикр билан машгул бўлганимда ногоҳ сирларга дуч келдим. Бу сирнинг моҳиятини тушуноқ учун талаб водийсиға кадам урдим. Мавлоно Ориф билан ўттиз йил бирга кидирлик. Мен икки бор Хижоз (яъни ҳаж) сафарига бўлдим. Барча гўшаларни кездим. Киши бормики, ўзи тиззама-тизза ўтирса-ю, осмонларни сайр этса, зохири ерда, ботини осмонда бўлса?!”.

Нақл килинишича, Мавлоно Ориф Деггароний Деггарон кишлогига бўлган пайтларида асҳоблари билан суҳбат этдилар. Ҳазрат Хожамизнинг ҳам баъзи ёронлари бу суҳбатда бор эдилар. Суҳбат асносида баъзи дўстларнинг кўнгилларига: “Кошки эди Ҳазрат Хожамиз ҳам бу суҳбатга

иштирок қилсайдилар, ул зоти шарифнинг дийдорларини кўришга муяссар бўлар эдик”, деган фикр келди. Шунда Ҳазрат Мавлоно Ориф бизга қараб: “Хожа Баҳоуддинни суҳбатимизга чорлаймиз!”, - дедилар. Давра ахли бениҳоя шод бўлди.

Бир вақт Ҳазрат Баҳоуддин Бухорода эдилар. Бу ерда эса тандир ичида балиқ пиширилаётган эди. Ҳали тандир оғзи очилмай туриб, Ҳазрат Хожамиз Баҳоуддин кириб келдилар. Эгниларида хаворанг кўйлак, ўзлари эса қуриган жийда шохларидан тайёрланган ўтинни орқалаб келгандилар. Кириб салом бердилар. Мавлоно Деггароний саломга жавоб бериб: “Хуш келибсиз, эй Баҳоуддин!”, - дедилар.

“Мақомати Шахи Накшбанд” китобида Ҳазрат Баҳоуддин билан Мавлоно Орифнинг биринчи учрашувлари, шунингдек, Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийнинг оталарининг исми ҳақида ҳам маълумот бор. Ҳазрат Деггаронийнинг оталарининг исми Хожа Аҳмад Мисгар бўлиб, бу зоти шариф ҳам дехкончилик билан ризқ-рўзларини топардилар.

Куйидаги нақлда Ҳазрат Мавлоно Ориф билан Ҳазрат Баҳоуддиннинг биринчи бор учрашувлари баён қилингандир:

“Нақл этилишича, Ҳазрат Хожамиз қуддиса сируху сулук бошида Хожа Муборак кишлогига Мавлоно Баҳоуддин Кишлокий хузурларига хизматда эдилар. Ҳазрати Баҳоуддин Кишлокий: “Сиздек баландпарвоз куш ёнида Ориф Деггароний ҳам бўлмоғи керак!”, - дедилар. Ҳазрат Хожамиз: “Кошки Ҳазрат Ориф Деггароний суҳбатлари бизга тезроқ муяссар бўлмай эди”, - дедилар. Ва Ҳазрат Хожамиз кўнгуллариغا Мавлоно Деггаронийнинг суҳбатларига етишиш завки аланга олди. Мавлоно Ориф Деггаронда эдилар. Мавлоно Ориф Деггарондаги ерларига Мавлоно Амир Ашраф ва ўз оталари Хожа Аҳмад Мисгарлар билан бирга чигит экаётган эдилар.

Мавлоно Баҳоуддин Кишлокий Ҳазрат Хожамизга: “Агар Орифни кўрмоқни хоҳласангиз, у кишини ҳозир чақирамиз” – дедилар-да, томга чиқиб уч бор: “Мавлоно Ориф!”, - дедилар. Мавлоно Ориф даладан четга чиқиб: “Сизлар ҳам уйга бораверинглар, мени Мавлоно Баҳоуддин Кишлокий чақираптилар!” – деб, ёнларидагиларга айтдилар-да, йўлга тушдилар. Ҳали қиём пайти бўлиб, қозон оловдан олинмасдан бурун Хожа Муборак кишлогига етиб келдилар. Ҳазрат Баҳоуддин Накшбанднинг Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний билан биринчи учрашувлари шу суҳбатда эди.

Куйидаги нақлда эса Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийнинг Ҳазрат Баҳоуддинга бўлган хурматлари ва Ҳазрат Баҳоуддинга нисбатан беадаблик қилган кишининг тортган азоби ҳақида баён қилинади.

“Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний нақл қиладиларки, бир кун Бухоролик бир гуруҳ дарвишлар билан Қасри Орифонга бориб, Ҳазрат Баҳоуддин билан ҳамсуҳбат бўлди. Суҳбатдан қайтаётганимизда дарвишлардан бири Ҳазрат Баҳоуддин ҳақларида беадабона гапларни гапирди. Ҳаммамиз унга танбех бериб: “Сен Ҳазратни билмайсан, бу гапларингдан қайт, тавба қил! – дедик. Лекин у танбехимизни қабул этмади.

Тўсатдан бир ари келиб ҳалиги беадаб дарвишнинг тилидан чақиб олди. Дарвиш унинг оғригидан безовта бўлди ва кўп йиглаб тавба қилди.

Бу ҳолдан жамоатга ажиб бир завқ, ҳайрат пайдо бўлди, шу билан бирга жамоатнинг Ҳазрат Баҳоуддинга нисбатан бўлган эътиқодлари кучайди”.

“Рашаҳот”да мана бу ибратли нақл келтирилгандир: нақл қиладиларки, бир кун Деггарон кишлоғига сел келди. Кўҳак (Зарафшон) дарёсида тошқин содир бўлди. Уй-жойларни, биноларни сел оқизиш хавфи тугилди. Ҳамма фиғон этиб, нола қилиб кўчага чиққан экан. Шу он Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний ўзларини селнинг энг катта оқимиға, қучли тошқинга отдилар ва “Агар қувватинг етса, мени оқизгил!” – дедилар. Шу дақиқадаёқ сел хомуш бўлди, тўхтади. Халқ бало-офатдан қутулди.

Юқоридаги нақллардан маълум бўлаётгани, тарикат пирлари, шайхлар каромат эгаси бўлган эканлар.

Атоқли аллома Нажмиддин Комилов ёзадилар: “ ... бўлажак воқеаларни олдиндан башорат қилиш, узоқ шаҳарлардаги яқин одами билан алоқа боғлаб сўзлашиш, руҳнинг жисмдан ажралиб сайр этиши ва қайтиб жисмга кириши, ўзгалар фикрини уқиб олиш ва фикран ўзгаларга таъсир ўтказиш... вужуддан нур таратиш ва бошқа ҳоллар кароматдур” /Нажмиддин Комилов, “Тасаввуф”, Тошкент, “Ёзувчи” нашриёти, 1996 йил, 61-бет/.

Аллоҳ таоло ўз дўстлари – авлиёларга мана шундай кароматларни ато этар экан.

Зоҳид зуҳду такво, обид ибодату риёзат, ориф Аллоҳни маърифат йўли билан танийди. Ошиқ ишқу муҳаббат йўли билан Аллоҳ таолога яқин бўлади. Лекин уламолар, машойихлар зоҳиду обиддан орифу ошиқнинг мартабаси баланд деганлар. Ҳазрат Хожа Ориф Деггароний орифибиллоҳ эдилар.

Ҳазрат Баҳоуддиннинг куйидаги сўзлари ҳам Мавлоно Орифнинг тарикат аҳли орасида даражалари печоғлик баланд бўлганини кўрсатади. Ҳазрат Баҳоуддин дейдиларки: “Биз икки бор ҳаж сафарига бордик, кўп мамлакатларда бўлдик, бисёр азиз /авлиёлар суҳбатига етишдик, лекин агар Мавлоно Орифдек кишини ўша ерларда топганимизда эди, ҳаргиз бу ерларга қайтиб келмас эдик!”

Мана шу фикрдан маълум бўлаётгани, Ҳазрат Мавлоно Ориф жуда кўп зотлар, инчунин, Ҳазрат Баҳоуддин Накшбанд, Ҳазрат Амир Ҳамза, Ҳазрат Хожа Порсо, Ҳазрат Мавлоно Ашраф Бухорий, Ҳазрат Ихтиёрдин Деггаронийларга устодлик қилган эканлар. Бу зоти шариф авлиёларнинг пири бўлган.

Куйидаги воқеа ҳам “Рашаҳот”да келтирилгандир. Мавлоно Дарвиш исмли зот жаҳрия зикри билан машғул эди. Жаҳрия зикр – бу баланд товуш билан зикр этмокдир. Мавлоно Ориф Мавлоно Дарвиш ҳузурига бориб дедилар: “Жаҳрия зикр этмокни бас қилинг!” Мавлоно Дарвиш эса Мавлоно Орифнинг гапларини қабул қилмади. Мавлоно Ориф унга дедилар: “агар сўзимизни қабул этмасангиз, шунини билингки, ишлаб турган ҳўкизларингиздан бири нобуд бўлади!” Мавлоно Дарвиш яна Ҳазрат Ориф

Деггаронийнинг сўзларига эътибор бермай, жаҳрия зикрини давом эттираверди. Натижада шу куни соппа-соғ турган ҳўкиз ҳаром ўлди. Иккинчи кун яна бир ҳўкиз нобуд бўлди. Шундан сўнг Мавлоно Дарвиш тавба қилиб, Ҳазрат Мавлоно Деггароний оstonаларига келди. Мавлоно Деггароний унга қараб ушбу байтни ўқидилар:

Кори нодон кўтахандеш аст,
Ёд гирад касе ки дарвиш аст.

Таржимаси: Нодон кўтахандешдир,
Ибрат олган дарвишдир¹.

Ушбу воқеада ҳам бир неча ибратли ҳикмат бор. Дарвоқе, нега Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний жаҳрия зикр этишни таъқиқлаптилар? Ахир хожагон-нақшбандия тарикатида жаҳрия зикр ҳам, хуфия (ичида зикр этиш) зикр ҳам қабул қилинган. Ваҳоланки, Ҳазрат Деггаронийнинг устодлари Сайид Мир Кулол жаҳрия зикр ила машғул бўлган. Ҳар иккала зикр тартиби Ҳазрати пайгамбаримиз С.А.В.дан меросдир. “Дилни тозаловчи қурол бу – зикр, одам учун Ҳақ субҳонаҳу томон йўл фақат доимий зикр айтиш орқалидир” /Абдуллоҳ Ансорий/.

Ҳазрат Деггаронийнинг жаҳрия зикрдан Мавлоно Дарвишни қайтарганларида бошқа ҳикмат бор. Бу ҳикмат шуки, “ҳақиқий мўминнинг тили ва дилидан ҳеч ким зарар кўрмаслиги керак” /ҳадис/. Мавлоно Дарвиш одамлар тигиз яшайдиган жойда ярим кечаси ўзларининг асҳоблари билан баланд товушда зикр этган. Зикр – ибодат, зикр – савоб. Лекин атроф-жавонидаги бошқа мўмин-мусулмонларга озор берилган. Одамлар кун бўйи меҳнат қилиб, кечаси истироҳат қиламиз деганда, Мавлоно Дарвиш уларни безовта қилган. Шу сабаб Ҳазрат Деггароний хуфия зикрни Мавлоно Дарвишга таклиф қилганлар, жаҳрия зикрни эса таъқиқлаганлар. Мавлоно Дарвиш эса калтафаҳмлик қилди. Ҳазратнинг таклифларини қабул этмади.

Пайгамбаримиз Муҳаммад С.А.В. ҳадиси муборақларида дейдиларки: “Хуфияна зикрнинг фазилати жаҳрия зикрикидан кўра етмиш марта ортиқроқдир.

Қиёмат кунинда ҳар бир банданинг савоби ўлчанганда, хуфияна зикр айтган кишининг савоби ҳаммадан кўпроқ бўлади. Малойнкалар: “Ё, Раббий, бу банданинг номаи аъмолида савоблари оз битилганди-ку?” деб ажабланганда, Аллоҳ таоло томонидан шундай марҳамат қилинади: “Бу бандам мени қалбида /яъни, хуфияна/ зикр қилди. Бундан фақат мен огоҳ эдим”.

Кўриниб турибдики, хуфияна зикрнинг фазилати улуг экан. Дарвоқе, машойихлар: “Фаросат, бу – ярим кароматдур!”, - деганлар. Ҳазрат Деггароний фаросат илми ила Муҳаммад Дарвиш халққа зарар бераётганини фаҳмлаб, уни бу йўлдан қайтарганлар. Нодон эса кўтахандишдир. Яъни, нодон калтафаҳм бўлади. У ҳозирини кўради. Ишнинг оқибатини кўра олмайди. Шу боис киши пири қомиллар тавсиясига амал этиши даркор. Ҳар

¹ Бу ва бундан кейинги шеърлар таржумони С.С. Бухорий

бир эътибор ишини пири комил маслаҳатларига мувофиқ этмоғи керак. Зеро улуғ авлиёлар, пири комиллар кўлларида чироғи бор зотлардур. Улар йўл бошловчи. Оёқлари остидаги ўнқир-чўнқирлик, жарликлар уларга аён. Ундай зотларга эргашган киши асло адашмайди.

Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний, Ҳазрат Баҳоуддин Нақибандлар инсонлар қалбининг меъморлари ҳисобланадилар. Ҳазрат Баҳоуддин Нақибанднинг қуйидаги ҳикматларига эътибор берайлик: “Сухбатимизга келганларнинг баъзиларининг қалбида муҳаббат уруғи бор, лекин у уруғнинг гуркираб ўсишига ҳалакит берувчи ҳас-ҳашақлар мавжуд. Бизнинг вазифамиз уларнинг қалбларини ҳасу ҳашақдан покизалашдир.

Лекин баъзи суҳбатга келганларнинг қалбида муҳаббат уруғи умуман йўқ. Биз уларнинг қалбига муҳаббат уруғини сепамиз!”

Улуғ шайхлар инсонлар қалбига Аллоҳ таолонинг муҳаббати уруғини сеппиб, уни парваришлаб, бегона ўтлардан, ҳас-ҳашақдан тозалаб ўстирган экан. Ҳас-ҳашақ, бегона ўт, бу – қалбларимиздаги ҳасад, хирс, кибр, тамаъ, худбинлик, риё, шуҳратпарастлик, манманлик, дунёпарастлик каби иллатлардир. Мана шу иллатлардан қутулган қалбда муҳаббат уруғи кўкаради, гуллайди-да!

Ҳазрат Ориф Деггароний каби улуғ шайхларимизнинг тарих олдидан этган хизматлари шуки, инсониятни разолатлардан, ифлосликлардан, нафсоний касофатлардан қутқариш йўлиларини кўрсатганлар. Улар комил инсонни тарбиялаган. Комил инсон, бу – бетамаъ, бериё инсон. Комил инсон, бу – халқи, эли манфаатини кўзловчи, халқи учун беминнат хизмат қилувчи, Аллоҳ ризолигини топмоқ мақсадида кишилар кўнглини топувчи инсондир. Ҳазрат Хожаи Жаҳон Абдуллоҳиқ Гиждувоний /1103-1220/ рубоийларида дейдилар:

Айбларни ёпғувчи саттор бўлгайсен,

Қалбларни топғувчи гамхор бўлгайсен.

Аллоҳ ризолигини топаё десанг, эй дўст!

Эл бирла адабда хушёр бўлгайсен.

Ҳазрат Хожа Ориф Деггаронийнинг шогирдлари Ҳазрат Баҳоуддин дейдиларки: “Бизнинг тарикимиз (яъни йўлимиз) урватул вусқо (яъни мустаҳкам туткич). Ва пайғамбаримиз суннатларига, шунингдек, саҳобалар (разияллоху анҳумо)га тобеъ бўлмоқ, уларнинг изларидан юрмоқдир”.

“Урватул вусқо”, бу – Қуръони Каримдир. Хожа Ориф Деггароний ва бошқа хожагон-нақибандия тариқати пирлари Қуръони карим оятларига амал этганлари ва пайғамбаримиз С.А.В. суннатларига эргашганлари боис улуғ макомларга эришдилар. Аллоҳнинг дўстига айландилар. Уларнинг ҳуқуқ одоблари ҳаммага намуна, уларнинг ҳикматлари ибратдир. Ҳазрат Хожа Ориф Деггаронийдай зотларнинг шарофатидан ислом дини раванк топди.

Қуръони Каримдаги “Наҳл” сурасида Аллоҳ дейди: “Эй Мухаммад!, Парвардигорингизни йўли – динига донолик – ҳикмат ва чиройли панд-насиҳат билан даъват қилинг! Улар /сиз билан талашиб-тортишадиган кимсалар/ билан энг гўзал йўлда мужодала-мунозара қилинг! Албатта

Парвардигорингизнинг Ўзи Унинг йўлидан озган кимсаларни жуда яхши билур ва У зот хидоят топғувчи кишиларни ҳам жуда яхши билур” /125-оят/.

Мана шу оятни қаримага мувофиқ Хожа Ориф Деггароний ҳазратлари шогирдларига, суҳбатдошларига, атрофларидаги кишиларга донолик билан, мулоимлик билан панду-насиҳатлар этганлар. Ибратли воқеаларни ҳикоят қилганлар. Инсонларни тўғри йўлга даъват этиб, ҳаром йўллардан, шариятга зид бўлган йўллардан қайтарганлар. Дарвоқе, насиҳат этувчининг ўзи ҳуқуқ одобга намуна бўлмаса, ўзи айтадиган гапига ўзи амал этмаса, унинг гапига ким ҳам қулоқ соларди, ким унга эргашади? Хожа Ориф Деггаронийга халқнинг эргашганига сабаб шуки, ул зоти шариф айтган гапларига аввал ўзлари амал этган. Бу равиш ҳам ҳазрати пайғамбаримиз С.А.В.нинг равишларидир.

Ҳазрати Шайх Хариси Мухосибий дейдиларки, Аллоҳ дўстлигига лойиқ зотларда қуйидаги ўн икки ҳислат сақланмоғи лозим:

1. На ёлгон, на рост гапга қасам ичмоқ.

2. Ёлгондан сақланмоқ.

3. Ваъдасидан қайтмаслик.

4. Махлуққа лаънат ўқимаслик (яъни ҳеч кимни, ҳеч нарсани лаънатламамаслик).

5. Ҳеч кимни дуоийбад қилмаслик.

6. Зулм кўрса, таҳаммул /сабр/ этмоқ.

7. Ҳаромлардан сақланмоқ.

8. Ўзини ҳеч кимсадан улуғ кўрмаслик.

9. Ҳеч кимсани раъжитмаслик.

10. Муридни /шогирдни/ инжитмаслик.

11. Қазо келса, сабр ва шукр қилмоқлик.

12. Аллоҳ фарзларини бажо келтирмоқлик.

Ва яна Шайх Харис айтганки: “Ҳар ким жаннат ахлидан бўлмоқни истаса, солиқ дарвишлар билан суҳбатда бўлсин!” /Ф.Аттор, “Тазкиратул Авлиё”, Т., “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат нашриёти, 1997 йил 58-бет/.

Зеро солиқ дарвишларда мана шу ўн икки ҳислат мужассамдур.

“Мақомати Амир Кулол”да қуйидаги нақл келтирилган: Бир кун Ҳазрат Амир Кулол муридларидан бири Мавлоно Жалолоддин Кеший ҳузурларида эди. Суҳбат тасаввуф аҳли, уларнинг қароматларини, машойхлар валояти устида борар эди. Шунда Мавлоно Жалолоддин айтдиларки, бизнинг замонамизда Мухаммад С.А.В. шариятларига тўлиқ амал этувчилар ва шу амалиёти туфайли юқори даражага эришганлар камдур. Амир алайҳир раҳма муридлари деди: “Шундай мардлар борки, уларнинг қамолоти олий даражага етгандир. Алар кўз очиб-юмгунча Мағрибдан Машириккача сайр эта олар”. Мавлоно Жалолоддин сўрдиларки: “Бундай мардлар қайдадур?” Ул мурид деди: “Эй маҳдум, бул зоти киром – шайх ва сайид бўлиб, исми шарифлари Амир Кулолдур”. Мавлоно дедиларки: “Қошки биз фақирни ул муборак зот суҳбатларига еткурсангиз, оёқ тупроқларини кўзларимга тўтиё қилсам”. Амир асҳоблари дедилар:

“Сизнинг ул зоти муборак хузурларига боришингизга ҳожат йўқ, башарти таважжухда содиқ бўлиб, мутаважжеҳ бўлсангиз шу лақиқадаёқ Амирнинг ўзлари бу ерда ҳозир бўлурлар”.

Чун Мавлоно мутаважжеҳ бўлдилар. Амир Кулол ногоҳ келиб қолдилар. Мажлис аҳли филхол ўринларидан туриб, Амир ҳазратларининг хизматларига камарбаста бўлдилар. Мавлоно Кеший бу ҳолни мушоҳада этиб, сўрадиларки: “Бизнинг вилоятга кадам қўймоғингизга боис не?”

Амир дедилар: “Ҳазрати Парвардигорим айна сизнинг талабингиз ваҳхидин мени бу ерга келтирди. Зеро, кимеки, талабда содиқ ва собитқадамдур, бас, не истаса Аллоҳ таоло ниятига етказур. Байт:

Кимки ишқда содиқ бўлди,

Маъшук анга ошиқ бўлди.

Шундан сўнг Мавлоно Кеший дедиларки: “Мени гуломликка қабул айланг, қўлим сизнинг муборак этагингизда бўлсин!”

Ҳазрат Амир: “Биз сизни фарзаңликка қабул қилдик!” – дедилар. Ва шу соатда Мавлоно Кеший Ҳазрат Амир назари покларига мушарраф бўлдилар. /Яъни Мавлоно Кешийга иршод берилди/. Бу ҳолни кўриб Ҳазрат Амир Кулолнинг баъзи муридлари деди: “Биз сизнинг хизматингизда неча йилдан бери камарбастамиз, лекин бундай шарафга мушарраф бўлмадик, яъни бизга назар қилмадингиз, бунинг боиси не?” Ҳазрат Амир дедилар: “Сизлар ўз хизматингиз билан бу кишининг ишини баробар қилманг. Чунки Мавлоно хизматда шундай олий макомга етган эдиларки, фақат бир ишорат етмай турувди, холос. Чунончи, Хирот кутби Абдуллоҳ Ансорий демишлар: Аллоҳ таолонинг раҳмати уйғоқ кўнгулда тажаллий этгай. Бас кимеки ўз вужудини риёзат саҳросига тиккан бўлса ва илм бўтасида ўзини тоблаган, диний илм таҳсилга умрини сарфлаган, Муҳаммад Мустафо шариятларига пайравлик этган ва атроф жавонибдаги жамики илмлардан хабардор бўлсаю, нега бизнинг назаримиз баракотидан бебаҳра қолгай?”

Вале кўпгина илм ахллари борки, уларнинг сурат ва сийратлари бири-бирига мувофиқ келмас, бас, шул боис аларга ахлуллоҳларнинг назари поклари тушмас.

Чин олимлар Аллоҳ таолонинг барча сифатлари ила яхши танишади. Чунончи, Ҳазрати Расулуллоҳ С.А.В. айтибдурлар: “Мард улдурки, ботини зохиридин гўзалроқ бўсин!”

Нақл қилурларки, Ҳазрат Амир алайҳир раҳма асхоблари, жумладан, Мавлоно Деггароний, Баҳоуддин Накшбанд ва бошқалар билан бирга Бухородаги жомеъ масжиди томон бораётган эдилар. Бир кимса йўл ёқасидаги даласида гуломи билан бирга дехқончилик ишларига машғул эди. Шунда гулом ўз хўжасидан сўради: “Бу ўтиб кетаётганлар кимлардур?” Хўжа деди: “Булар нарзхўрлардур!”

Бу гапдан воқиф бўлган Амир Кулол муридларига дедилар: “Эй ёронлар! Бизнинг улуг ҳожамиз Ҳазрат Абдулҳолик Гиждувоний алайҳир раҳма айтган эдиларки, кимеки дарвишларга ҳақорат назари билан қараса, то гаргин /оғир тери касаллиги/ дардига чалинмаса, дунёдан ўтмас”. Асхоблар бу гапдан гоят мутассир бўлдилар.

Ҳазрат Амир Кулол ва асхоблари намозни ўқиб, масжиддан қайтишарканда не кўз билан кўрсинларки, ул хўжа худди ичига олов тушган каби бекарор, беором талваса қилиб ётибди. Шу топда унинг кўзи Ҳазрат Амир Кулолга тушди ва англадики, ўзига теккан ўқ Амир камонларидандир. Ва деди: “Мени ул Ҳазратнинг оёқлари остига элтинг, шояд гуноҳимдан кечсалар.” Гулом хўжасини кўтариб Амир хузурларига олиб борди ва нажот талаб қилди. Ҳазрат Амир афеусланиб дедилар: “Бу ўқнинг давоси йўқдур. Уни тезроқ уйга элтинглар!”

Дарҳақиқат, хўжа ўз уйига етмасдан жон таслим қилди.

Ҳазрат Амир Кулол барча муридлари, жумладан, Ҳазрат Деггароний ва Баҳоуддин Накшбандга қарата қуйидаги насихатни этдилар:

“Эй ёронлар! Ихлос этинг – ҳалос бўласиз. Аллоҳ газабидан кўрking – нажот топасиз.

Ва билингни, лукман ҳалол дилини ва тилини пок этади... Кимеки қирк кун ҳалол лукма еса, Аллоҳ таоло ул зотнинг дили ва тилида илм ва ҳақиқат чашмаларини очади ва кўнглини равшан қилади.

Ва билингни, барча тоатнинг бошида тавба туради. Ва тавба улдурки, қилган гуноҳингиз учун дилдан пушаймон бўлмоқ ва қайта бу гуноҳингизни такрорламаслик учун аҳд қилмоқ, доимо Аллоҳдан кўркув. Шундай нола ва зори қилингни, тавба асари жисму жонингизга сингиб кетсин ва бу тавба чин тавбага айлансин.

Дунё гамини дилингнидан қувинг, охираат гамини енг! Бандалик адоси учун қайғуринг, зеро ҳақиқий гам шудир.

Ва билингни, иродат, бу – Ҳақ таоло ёди билан яшамок, замима /ёмон/ одатларни тарк этмоқ, аҳдга вафо қилмоқ, омонатга хиёнат қилмаслик, ўз камчиликларини кўра билмоқликдир.

Ва билингни, банд доимий Ҳақ таоло зикри ила машғул бўлсин. Ҳеч бир ишни унинг номисиз бошламасин. Зеро бу сизни қиёматда шарманда бўлишдан асрагай.

Ва мудом Аллоҳ таоло фармонларига амал айланг ва қайда бўлманг, илм талабидан узоқда бўлманг ва агар обу оташ дарёларига дуч келсангиз ҳам ғаввос бўлиб кечиб ўтинг – илмга етинг!

Ва доимо амру маъруф ва наҳийи мункар қилиб юринг, номашруъ /шариатга зид/ ишларга қарши курашиб, бидъатдан узоқ бўлинг.

Ҳар бир этилажақ аъмолни Муҳаммад алайҳиссалом шариятларига тортиб кўринг, агар тўғри келса қабул айланг, акс ҳолда рад этмоқ даркорлигини унутманг. Зотан тариқат – шариатнинг нигоҳдошти эрур.

Ва яна касб-хунар билан тирикчилигингизни ўтказиб, ҳалол касб орқали рўзгорингизга еттулик миқдорда, лофу исроф даражасига етказмасдан ризк-рўз топишга ҳаракат қилмоғингиз лозим. Ва шул жамғармангиздан камбағалларга нафақа берингни, бунда ҳам исрофгарчилик, ёхуд бахиллик этманг. Балки ўрта йўлни тутинг.

Ва яна билингни, рўзанинг химоя худудини сақламоқ лозим. Яъни бир йилда ўттиз кун давомида субҳи содиқдан шомгача емоқ, ичмоқ ва ўз жуфти ҳалолли билан яқинлашмоқдан ўзни тиймоқдур. Локин булар рўзанинг

зохирий томонлари. Аммо рўзанинг ботиний томонлари ҳам борки, булар кўзни харомни кўрмоқдан, кулокни харом сўзларни эшитмоқдан, кўлни харом нарсаларни ушламоқдан, оёкни харом жойларга бормоқдан сақламоқ эрур. Аммо рўзанинг ҳақиқати эса – юракни кибр ва ҳасаддан, риёдан, нифок, гина, ужб /манманлик, худпарастилик, худбинлик/дан пок тутмоқдир. Ва ўзни доимий равишда рўза кайфиятида ҳис қилмоқдур.

Ва яна инсонлар закот бермоққа доимо риоя этсинлар. Ҳазрат Расулulloҳ С.А.В. буюрибтиларки, кимеки молини закотини бермас, унинг рўзасию намози қабул эмас, ҳажжи, жиҳоди ва ҳеч бир савоб иши қабул эмасдур. Ва яна буюрибтиларки, бахил одам Аллоҳ таоло раҳматидан, бандалар қалбидан, беҳиштдан йироғу жаҳаннамга яқин. Мард киши улдурки, Аллоҳ таолога ва бандаларга яқин, дўзахдан узоқ бўлсин!

Ва яна буюрибдиларки, яхши хулқ ва жавонмардликдан бошқа ҳеч бир ҳислат одам динини ислоҳга келтиролмас.

Эй ёронлар! Мардумнинг Ҳақ васлига нечун мушарраф бўлмаслиги сабабини билурмисиз? Улар тўғри йўлни рад қилиб, дин йўлига тўғанок бўлурлар.

Сўфий Аллоҳнинг тавҳиди маърифати йўлида ўзини мустаҳкам тутсин, залолат, бидъатлардан узоқда юриб, эътиқодда муқаллид /таклид қилувчи/ бўлмасин! Ва ҳар бир ҳарфни далилу исбот билан иншо айласин.

Ва яна билинларки, олимларга доимо мулозамат қилмоқ даркордур. Чунки бу тоифа Муҳаммад С.А.В. ва ислом ворислари ҳисобланадилар. Чунончи, Расулulloҳ С.А.В. бу ҳақда буюрибтилар: “Ал уламои ворисал набий!” “Эй ёронлар! Зинҳор бундай олимлардан алокани узманг, токи ҳар икки жаҳонда нажот тошгувчилардан бўлгайсиз. Олимларга доимо яқин юринг.

Эй ёронлар, башарти бундан ҳам кўпроқ илми ўрганмоқчи бўлсангиз, кутбул орифин, бурхонул муҳаққиқин ва муришидал солиқни Хожа Абдуллоҳиқ Фиждувонийга мурожаат этинг, ул зоти бобарокат демишлар: “Солиққа шу миқдор илм кифоядур. “Лил оқилу ишоратун”. Оқилга бир ишора кифоя”... Мана шу васиятларга Деггароний ҳам, Баҳоуддин ҳам амал этганлар.

Мана шу васиятларни қилганларидан сўнг Ҳазрат Амир Кулол бу фоний оламини тарк қиладилар. Бу воқеа 1370 йил содир бўлган. Ҳазрат Амир Кулолнинг туғилган йиллари тахминан 1281 ёхуд 1287 йил Сухор кишлоғидадир. Ҳазратнинг қабрлари Сухор кишлоғида. Бу зиёратгоҳ Бухоро вилояти, Когон тумани, Янги Ҳаёт мавзеида жойлашган.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш жоизки, собиқ Иттифоқ замонида Ҳазрат Мир Кулол зиёратгоҳлари ғоят хароб, жомеълари вайрон этилган эди. Айни шу кунларда Сайид Мир Кулол қабрлари устида замонавий, гўзал мақбара ўрнатилди, янги жомеъ масжид, ёнида минор, атрофда боғ, меҳмонхона, қудуқ барпо қилинди.

“Макомати Амир Кулол”дан боблар “Дурдона” номи билан Тошкентда “Шарк” нашриёт-матбаа концернида 1993 йилда нашр этилди. Бухоролик олимлар Ҳ.Ҳасанов, Г.Наврўзоваларнинг каламига мансуб “Ҳазрат Сайид

Амир Кулол” китоби “Бухоро” нашриётида тўрт бор қайта-қайта нашр қилинди.

Ҳ.Ҳасанов ва Г.Наврўзоваларнинг “Ҳазрат Сайид Амир Кулол” рисолаларида Ҳазрат Амир Кулол, шунингдек, ул зотнинг энг етуқ шогирдлари Мавлоно Ориф Деггароний, Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбандлар ҳақида ҳам маълумотлар бор.

Манбаларда таъкидланишича, Ҳазрат Сайид Мир Кулол васиятларига кўра, Сайид Мир Кулол вафот этганларида, Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд ва Ҳазрат Мавлоно Деггаронийлар ул зотни ювиб, кафанлаб, жанозаларини ўқиб, ўз қўллари билан лаҳадга қўйганлар.

Ушбу воқеа “Макомати Амир Кулол”да баён қилинган. Ҳ.Ҳасанов ва Г.Наврўзовалар “Ҳазрат Сайид Амир Кулол” китобларининг “Амир Кулол ҳаётларининг сўнгги давлари” бобида келтирганлар: “Макомат”да кўрсатилишича, шу кунин Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд Мавлоно Ориф Деггароний ёнларига келадилар. Мавлоно у кишига айтадилар: “Эй Хожа Баҳоуддин, бу пайтда Ҳазрат Амир Кулол вафот қилдилар. Ғофил бўлманг, туринг, кутишни вақти эрмас”.

Икковлари ҳам ташқарига чиқдилар. Ҳазрат Баҳоуддин зудлик билан бир отни топиб келтирдилар ва Мавлоно Орифга дедилар: “Сиз ушбу отта миниб жўнанг, мен тезда ортингиздан етиб бораман”. (Ҳ.Ҳасанов, Г.Наврўзова... Ҳазрат Сайид Амир Кулол”, “Бухоро” – 1998 йил, 19-20-бет).

Ушбу парчадан маълум бўлаётгани, муаллифлар “Макомати Амир Кулол”дан фойдаланганлар ва уни оммафаҳм тилда таржима қилганлар.

Барча манбаларда айтилишича, Мавлоно Ориф Деггаронийнинг касблари дехқончилик бўлган. Ул зоти шариф кўпинча пахта етиштирганлар. Ҳалол меҳнатдан топган нарсаларини муридларига, шунингдек, бева-бечора, етим, кам таъминланган оилаларга берганлар.

Дарвоқе, барча улуғ шайхлар, авлиёлар бир касбу кор эгаси бўлгани тарихдан маълум. Ҳазрат Навоий “Насоимул муҳаббат” асарларида ҳалол лўкма топмоқ учун бир касб эгаси бўлган кўшлаб шайхлар ҳақида хабар берганлар: “Буларнинг /яъни улуғ авлиёларнинг/ аввал ишлари тавбадурким, Ҳақ субҳонау таоло барча манхий ишлардан аларга ижтиноб /шариат маъни қилган ишлардан узоқлашмоқ, сақланмоқ/, каромат қилғай ва андин сўнгра лўкмаи хиллиятки /лўкмаи ҳалол/, ул бобда улча мумкиндир, саъй қилурлар. Ҳар ойина /Косиб Аллоҳнинг севган бандасидир/ мазмуни билан кибор машойих баъзи санъатларга /яъни касбларга/ иштиғол /машғул/ қилибдурлар.

Ул жумладин, Шайхул машойих Шайх Абу Саид Харроз қаддасоллоху руҳул азиз /Харроз-маҳси́дўз/ эрдиким, аларни қамар ус суфия дебдурлар. Ва шайхул ислом муқарраби /яъни дўсти/ Ҳазрат Борий Хожа Абдуллоҳ Ансорий машойих табакотинким битибдурлар, жами авлиёуллоҳдинким зикр қилибдурлар, барчадин аларни кўшлаб васф қилибдурлар ва мартабаларин бийикрак тутубдурлар. Алар ўтуқ /этиқ/ тикарга мансубдурлар. /А.Навоий, Мукамал асарлар тўплами, Ўн еттинчи том. “Насоимул муҳаббат”, Тошкент – 2001 йил, 15-бет/.

А.Навоийнинг ёзишларича, Шайх Муҳаммад Саккок пичокчилик, Шайх Абу Ҳафз Ҳаллод темирчилик, Шайх Абубакр Хаббоз нонвойлик, Шайх Абулаббос Омиллий кассоблик, Шайх Иброҳим Ожурий гишт чикариш, Шайх Абулҳасан Музаййн ва Шайх Баннон ҳаммолик, Шайх Абулҳасан дурадгорлик, Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд матога нақш соломқ касбиний эгаллаган эдилар.

Авлиёлар султони, хожагон тариқатининг асосчиси Ҳазрат Абдуллоҳиқ Гиждувоний ўз шогирдлари Ҳазрат Авлиёи Кабирга /ваф. 1227 йил/ этган насиҳатларида дейдилар: “Ҳалол лукма ейишни одат қил. Шубҳали лукмадан имкон қадар ўзингни йироқ тут. Билки, ҳалол лукма барча хайрли, савоб амал, некликларнинг калитидир. Агар ибодат лаззатини, ҳаловатини туяман десанг, доимо ҳалол лукма егил. Ҳаромдан қоч! Шундай қилсанг қиёматда ўтда қуймагайсан. Аллоҳнинг қаҳридан кўрқилки, бир кунмас бир кун ҳисоб-китоб учун унинг ҳузурига ҳозир бўлгайсан”.

Инсон авлиёллик даражасига ҳалол лукма орқали етишади. Бунга шак-шубҳа йўқ /Садриддин Салим Бухорий, Самад Азимов, “Ҳожаи Жаҳоним бор”, “Бухоро” нашриёти, 2003 йил, 50-бет/.

Ҳалол лукма сени бериё айлар,
Ҳалол лукма дилни пурзиё айлар.
Ҳалол лукма сени Ҳаққа этар дўст,
Ҳалол лукма сени авлиё айлар.

“Рашаҳот”да қуйидаги ибратли воқеа ҳам келтирилгандир. Нақл қилурларки, Ҳазрат Баҳоуддин биринчи марта ҳаж сафарига бориб қайтганларида Марв шаҳрида бир неча муддат қоладилар. Шунда Ҳазрат Мавлоно Деггароний киши юбориб, зудлик билан Ҳазрат Баҳоуддинни келишларини сўрайдилар. “Агар ўтирган бўлсалар, ўринларидан турсинлар, агар турган бўлсалар юрсинлар ва агар юраётган бўлсалар югурсинлар. Чунки бизнинг охира сафаримиз яқинлашган ва сизга васиятларимиз бор”.

Буни эшитиб Ҳазрат Баҳоуддин барча асҳобларини Марвда қолдириб, зудлик билан Деггарон кишлоғига келдилар.

Ҳазрат Мавлоно Деггароний Ҳазрат Баҳоуддинни кўриб дедилар: “Эй менинг асҳобларим! Ё биз бу хонадан чиқайлик, ёхуд бизни танҳо қолдиринг!” Асҳоблар уларни танҳо қолдирдилар. Мавлоно Ориф Ҳазрат Баҳоуддин билан яккама-якка қолгандан сўнг дедилар: “Мен ўзимнинг ва сизнинг асҳобларингизни ҳаммасига бир-бир назар солдим. Уларнинг орасида факат Хожа Муҳаммад Порсони танладим. Зеро Хожа Муҳаммад Порсодан етукроқ, буюкроқ киши шогирдларимиз орасида йўқ. Ҳар назареки бу йўлдан топган эрдим, ҳаммасини унга /яъни Хожа Муҳаммад Порсога/ бағишладим ва барча асҳобларимни унга тобеъ бўлишларига амр этдим. Сиздан ҳам илтимосим шуки, Хожа Порсони тарбиясига асло тақсир этманг” /яъни кусурга йўл қўйманг/.

Ва яна дедиларки: “Икки ёки уч кунлик фурсатимиз қолди. Сиз ўз қўлингиз билан қозонларни ювиб, уларнинг остига олов ёкиб, сувни иситгайсиз. Ва менинг жасадимни ўзингиз ювгайсиз ва лаҳадга ўз қўлингиз билан қўйгайсиз”.

Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд ушбу васиятларга тўла амал қилдилар. Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийнинг марҳум бўлган йиллари ва ул зотнинг туғилган йиллари ҳақидаги маълумотлар на “Рашаҳот”да, на “Мақомат”ларда ёзилган.

Абдулхай Абдурахмоновнинг “Саодатга элтувчи билим” китобида жуда кўп шайхлар, авлиёлар, алломалар туғилган ва марҳум бўлган йиллари ҳақида маълумот бор. Инчунин, Хожа Ориф Деггаронийнинг марҳум бўлган йилларини А.Абдурахмонов китобида келтирган. Унинг ёзишича, Хожа Ориф Деггароний 1183 йил вафот қилганлар. Ажабо? Ҳазрат Ориф Деггаронийнинг устодлари Сайид Амир Кулол 1287 йилда туғилганлар деб худди шу китобда ёзилган /А.Абдурахмонов, “Саодатга элтувчи билим”, Тошкент, “Мовароуннаҳр”, 2003 йил, 365-366-бетлар/.

Ўз вафотидан бир юз тўрт йил кейин туғилган кишидан қандай қилиб таълим олиб бўлади? Шунинг ҳам эслатиб ўтиш керакки, ушбу китобда Ҳазрат Хожа Маҳмуд Анжир Фағнавийнинг ва Сайфиддин Бохарзийнинг ҳам вафот этган саналари нотўғри берилган. “Саодатга элтувчи билим” китобида Хожа Маҳмуд Анжир Фағнавийнинг вафотлари 1317 йил, Сайфиддин Бохарзийнинг вафот йиллари эса 1221 йил деб берилгандир. Аслида Ҳазрат Хожа Маҳмуд Анжир Фағнавий 1286 йилда, Ҳазрат Сайфиддин Бохарзий эса 1261 йилда марҳум бўлганлар. Лекин бу икки уч мисолдан “Саодатга элтувчи билим” китобида алломалар, авлиёларнинг ҳаммасининг туғилган ё марҳум бўлган йиллари санаси нотўғри берилган экан деган хулосага келмаслик керак.

Хўш, Ҳазрат Хожа Ориф Деггароний қачон марҳум бўлганлар.

Бу ҳақда турли тадқиқотларда турлича маълумотлар келтирилган. Жумладан, Ҳамидхон Исломиёвнинг /ҳаммуаллифликда/ саъй-ҳаракати билан нашр этилган “Мавлоно Ориф Деггароний” /Фалсафа ва ҳуқуқ институти нашриёти, Тошкент – 2007 йил/ китобида Ҳазрат Деггароний вафот этган сана ҳақида баҳс юритилади. Таниқли тасаввуфшунос олимлар мазкур китобнинг “Мавлоно Орифнинг ёши” бобида маҳаллий аҳолининг оғзаки маълумотларига асосланиб, Мавлоно Орифнинг вафотлари ҳақида қуйидаги тахминларни келтирадилар: “Биз Мавлоно Ориф қабри зиёратига борганимизда Деггарон маҳаллий мўътабарлари ва зиёллари, туман раҳбарлари билан суҳбатда бўлдик. Суҳбатларимиз анча узоқ давом этди. Тарихлар эсланди, обидаларни синчковлик билан ўргандик, харобалар қолдиқларини кўлимиз билан ушлаб кўрдик. “Буюк ипак йўли” изларига ўз қадамларимизни қўйдик.

Суҳбатдаги бахсли мунозаралар асносида Мавлоно Орифнинг Хожа Нақшбанддан олти ёки етти ёш катта бўлганини нақл қилишди. Шу билан Ҳазрат Орифнинг тўқсон ёшдин ошиб умр кўрганини айтишди. Ушбу шохиду гувоҳликларга таяниб айтадиган бўлсак, бунинг тўғрилиги эҳтимолдан холи эмаслиги маълум бўлди... /“Мавлоно Ориф Деггароний”, 52-бет/.

Муаллифлар маҳаллий аҳоли ва маҳаллий зиёлиларининг нақлига таяниб, Ҳазрат Деггаронийни 93 йил умр кўрганлар ва 1401 йилда вафот қилганлар, деган хулосага келадилар /“Мавлоно Ориф Деггароний”, 53-бет/.

Ажабо? “Ушбу шохиду гувоҳликлар”га таяниб бўладими? Бу шохиду гувоҳлар Ҳазрат Деггароний билан ҳамасрими? Ёхуд улар Деггаронийнинг тенгдошларими? Ё Деггароний билан ҳамсухбат бўлганми?!

Ҳ.Ислохий Фулом Сарвар Лоҳурийнинг “Ҳазинатул асфиё” /1864 йил чоп этилган/ китобидаги байтни келтириб, ўз фикрини исбот қилишга ҳаракат қилади:

Му зи ирфон ба хулди воло ёфт,
Орифи муттакий шаҳи жаннат.
Орифи жаннат аст таърихаш,
Ҳам бифармо валийи шаҳи жаннат.

Байт таржимаси:

Жаннат аҳли, такво соҳиби,
Ирфон туфайли жаннатга кўтарилди.
Тарихи – Орифи жаннат бўлди,
Ҳам валийи шаҳи жаннат деб буор.

... Вафоти тўғрисидаги аниқ ёзилган 804 ҳижрий йили ҳозирги мелодий йилда 1401 йилга тўғри келади. Ушбу рақамни тасдиқловчи икки байт шеърдаги абжод ҳам бу санани тасдиқлайди”. /“Мавлоно Ориф Деггароний”, 52-бет/.

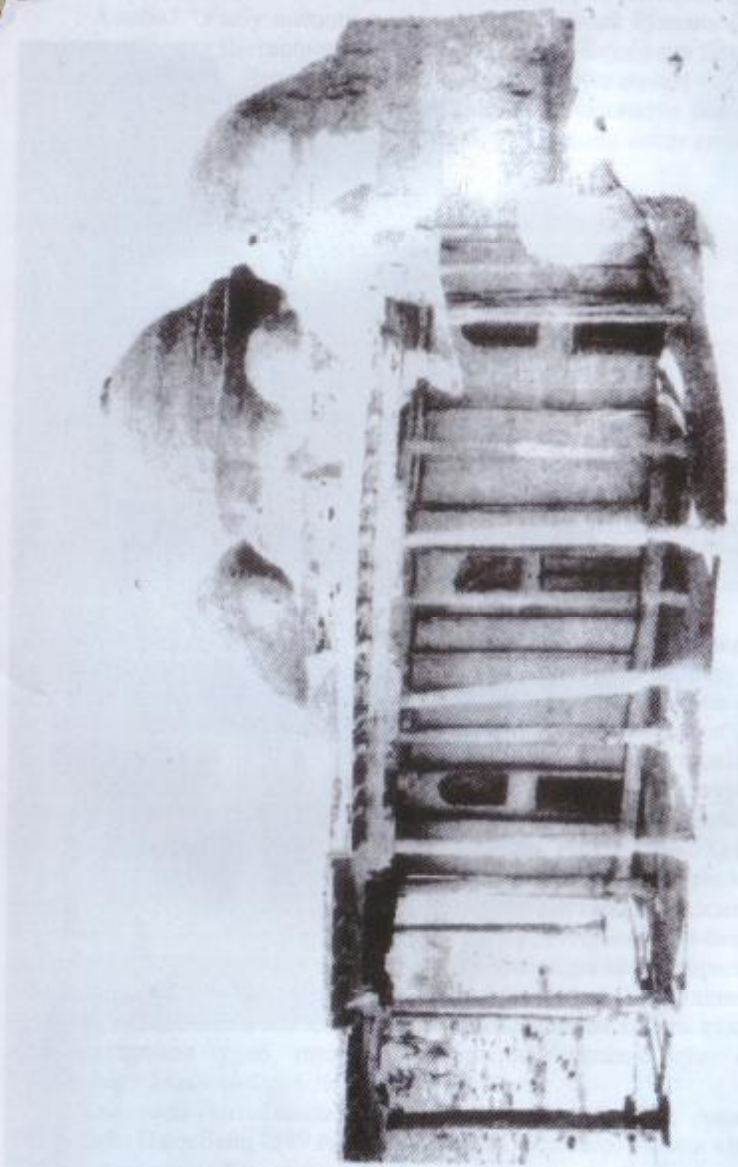
Мазкур китобнинг кейинги саҳифаларида Али Сафийнинг “Рашахоту айнул ҳаёт” китобларидан иқтибослар берилган. Ушбу иқтибослар муаллифларнинг юқорида билдирган фикрларига қаршидир: “Манкул турурким, Ҳазрати Хожа Баҳоуддин қадасаллоху таоло сирраҳу Ҳижознинг аввалги мартаба сафаридин қайтдилар, неча муддатилар Марвда бўлдилар ва Мовароуннаҳрдин асҳоблар жамъ бўлиб келдилар ва улуг суҳбатлар қойим бўлди. Ул аснода Мавлоно Орифнинг ёнларида қосиде етушдиким, Ҳазрати Хожа /Баҳоуддин/га пайғом бериб йибориб эрдиларким: “Ўлтургон бўлсанг гиз туринг ва агар тургон бўлсангиз равон бўлингким, бизнинг кетмаклик вақтимиз яқин етушди, васиятларимиз бор турур”. Ва Ҳазрати Хожа /Баҳоуддин/ асҳобларини Марвда қўйдилар, ҳар тарика таъжили тамом бирла Бухорога мутаважжих бўлдилар, то Деггарон дехасига Мавлоно Орифнинг ёнларига келдилар. /“Мавлоно Ориф Деггароний”, 64-бет/.

Мавлоно Ориф Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбандга васиятларини қилади ва вафот этадилар. Мана шу васиятга мувофиқ Ҳазрат Баҳоуддин устодлари Ҳазрат Деггаронийни жасадларини ўз қўллари билан қабрга қўядилар ва уч кун Деггаронда туриб, таъзия маросимларини ўтказиб, сўнг яна Марвга борадилар /“Мавлоно Ориф Деггароний”, 65-бет/.

Ана энди китобхонда қизиқ савол пайдо бўлади. Ажабо, Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд 1389 йил вафот қилган бўлсалар, у киши вафотларидан 12 йил ўтгандан сўнг, яъни 1401 йилда қайта тирилиб, Ҳазрат Деггароний ёнларига келганларми? Ҳазрат Деггароний жасадларини гўрга қўйиб, уч кун аздорлик маросимларини ўтказиб, яна қабрларига кирганларми? Бундай

Ҳазрат Деггароний масжиди

Детгароний масжидининг XX аср 70-йилларгача
бўлган кўриниши

Ҳазрат Ориф Детгароний жасаdlари кўмилган дахма

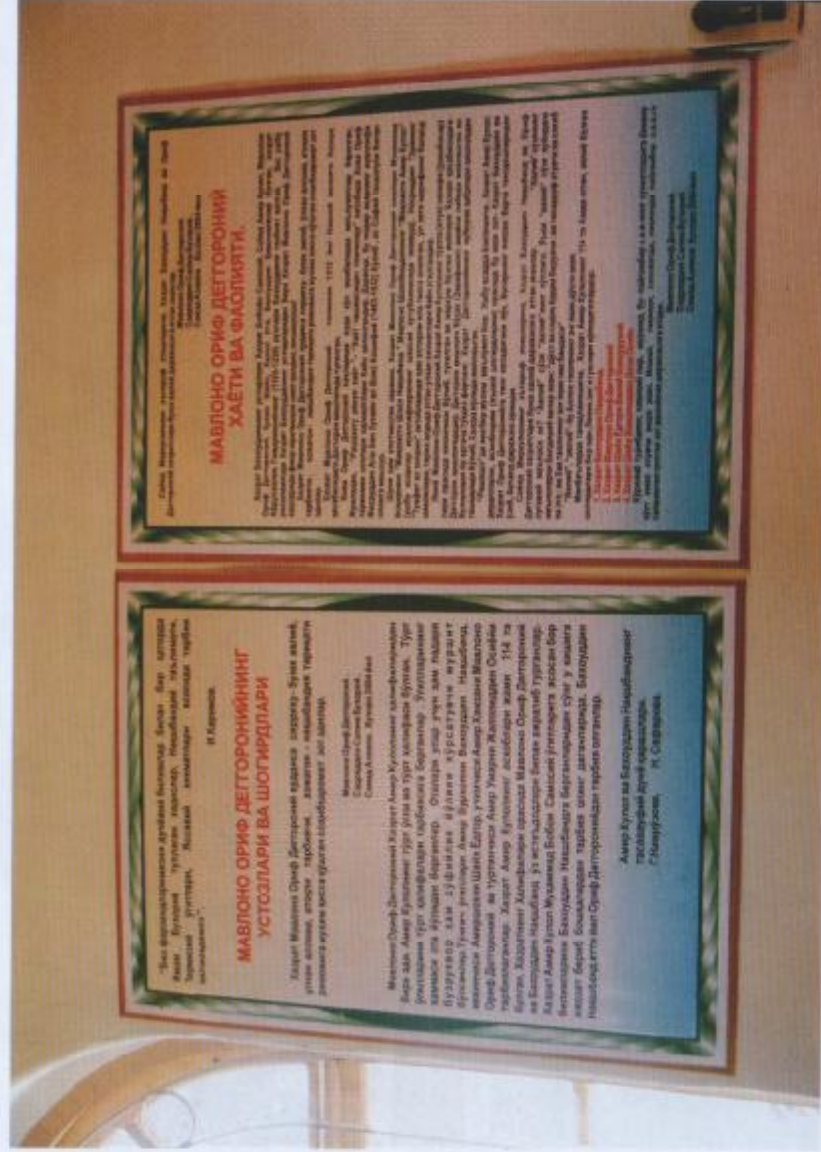
Мавлоно Ориф Деггаронийнинг таъмирдан олдинги дахмалари

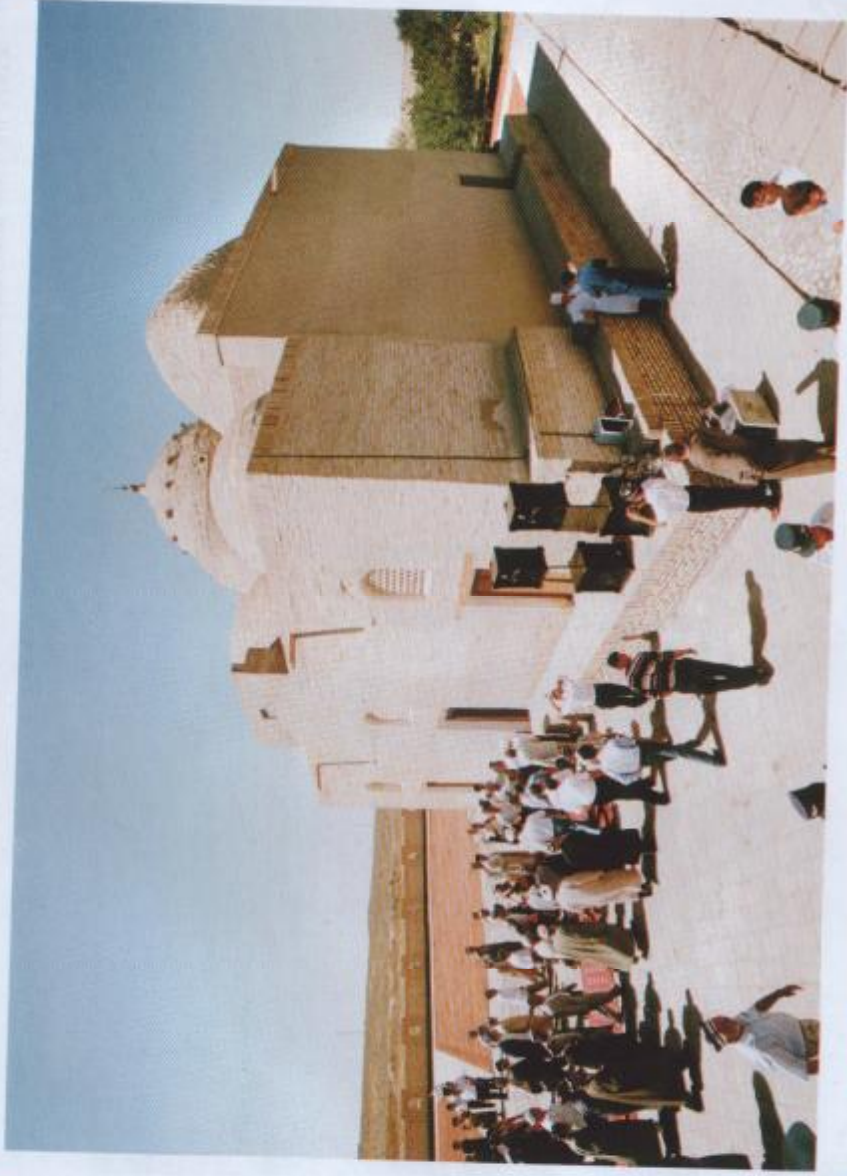
Зиёратхонинг тантанали очилиш маросими

Зиёратгоҳнинг тантанали очилиш маросими

Ҳазрат Дегтароний мажмуаларидаги музейда Ҳазратнинг таржимаи ҳоллари ёзилган лавҳа

Ҳазрат Ориф Дегтароний жомеълари

Ҳазрат Ориф Дегтароний жомеълари

Хабар: 01.04.2014. Ушкент вилояти газети.

Мавлоно Деғгароний чиллахоналари

Зиёратгоҳдаги дил изхори

Ҳазрат Деггароний мажмуаларидаги энёратчилар

чалкашликларга сабаб не? Назаримизда Ҳ.Исломиёни Ғулом Сарвар Лохурийнинг “Ҳазинат” китобидаги китъа чалкаштирганга ўхшайди.

Ҳўш, Ҳазрат Деггароний вафот этган вақтни аниқлашда қай манбага таянган маъқул? Али Сафийнинг “Рашаҳот”лариғами, ёхуд Лохурийнинг “Ҳазинат”иғами? Келинг шу ҳақда бироз фикр юритайлик, мушоҳада этайлик.

Маълумки, Али Сафий 1503 йил “Рашаҳот” асарларини ёзган. Ул зоти шариф “Рашаҳот”даги маълумотларни пири муршидлари Ҳазрат Хожа Аҳрори Валий /1401-1490/ оғизларидан эшитиб ёзганлар. Хожа Аҳрори Валий эса ушбу маълумотларни Ҳазрат Баҳоуддиннинг шогирдлари Хожа Алоуддин Ғиждувонийдан /1336-1428/ олганлар. Ҳазрат Алоуддин Ғиждувоний бўлса Мавлоно Деггароний таъзияларида иштирок қилганлар ва бўлган воқеаларнинг ҳаммасига гувоҳ бўлганлар. Демак, “Рашаҳот”да келтирилган далиллар, рақамлар, саналар аниқ, унга таянса бўлади. Лекин Ғулом Сарвар Лохурий “Ҳазинат ул асфиё” китобиши “Рашаҳот”дан 361 йил кейин ёзган. Лохурийда Али Сафийда бор бўлган имкониятлар йўқ эди. У пайтда Хожа Аҳрори Валий ҳам, ул зотнинг шогирдлари ҳам вафот қилган эдилар. Бирок Ҳ.Исломиёни “Рашаҳот”даги маълумотларга таянганида эди, китобида келтирган абжод тарихини билдирадиган нотўғри санга ҳожат қолмасди. Албатта агар Лохурий ҳам Али Сафий, Хожа Аҳрори Валий, Хожа Алоуддин Ғиждувонийларга таяниб хулоса чиқарганида, юкорида биз эслатиб ўтган чалкашликлар рўй бермасди. Беайб Парвардигори олам. Банда хато қилиши табиий!

Бизнинг оқизона фикримизча /биз бу фикримизни “Бухоро” нашриётида 2004 йилда чоп этилган “Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггароний” китобимизда баён қилган эдик/, Мавлоно Деггароний тахминан 1312 йил туғилиб, 1375 йил вафот қилганлар ва у кишининг васиятларига мувофиқ Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд қабрга қўйганлар ҳамда уч кун Ҳазрат Баҳоуддин Деггаронда бўлиб, азадорлик маросимини ўтказганлар. Воллоху аълам!

“Мавлоно Ориф Деггароний” китобида “Мақомати Шоҳи Нақшбанд” китобидан мана бу парча келтирилган: “Хуфия зикрига машғул бўлганимда сирримдан огоҳлик ҳосил бўлди. Бу “сир”нинг асли учун талабда бўлдим. Мавлоно Ориф билан ўттиз йил мана шу борада кидириш ва изланишда бўлдик. Икки мартаба Ҳижоз сафарига борилди. Бурчагу гўшаларда кездик. Киши бормики, ўзи тиззама-тизза ўтирса-ю, сайрда осмонлардин ўтса, зоҳирда у ерда бўлсаю, ботинда бу ерда машғул бўлса!” Мазкур иктибос Ҳ.Исломиёни томонидан нотўғри шарҳланганки, ушбу шарҳ китобхонларга валиуллоҳлар Хожа Ориф Деггароний ва Баҳоуддин Нақшбанд ҳақида нотўғри фикр туғилишига сабаб бўлган. Эътибор беринг: “Асарда ёзилган ушбу матилар алоҳида ўзига хос аҳамият касб этади. Фалакиёт синовлари ибораларини бизга ойдинлаштиради. Чунки олам тузилиши ва унинг сирларини ўрганишда юлдузларнинг жойлашиши, алмашиши ва ўзгариши, уларнинг йўл олиши каби фалакиёт /астрономия/ қонунлари “осмон” илми таркибига кирар эди. Бу қадим фанда юлдузларни кузатиш илми эса

“устурлоб” асбоби билан амалга оширилади. Демак, ҳар икки донишманд – Шох Нақшбанд ва Мавлоно Ориф бу илмларнинг ҳам тадқиқотида назарий ва амалий жараёнларнинг синовларида бирга шугулланганликларидан далолат беради. Шу билан ушбу соҳада ўттиз йиллик ҳамкорлик ҳаётини бирга ўтқарганини англаймиз”... /“Мавлоно Ориф Дегтароний”, 50-бет/

Вожаб? Ўттиз йил фалакиёт илми – астрономия билан шугулланиб, наҳот Ҳазрат Дегтароний ёки Баҳоуддин ҳазратлари ҳатто битта юлдузни кашф қилмаган бўлсалар? Нега “Мақомат”ларда бу зоти шарифларнинг “устурлоб”лари, юлдузларни тадқиқ этиш жойлари, ёхуд “Зич”лари ҳақида лом-мим дейилмаган?

Афтидан ушбу “шарҳ”да :“Хуфия зикрига машғул бўлганимда” деган жумлаларга эътибор берилмаган. Юқорида келтирилган парчада Мавлоно Дегтароний, Баҳоуддин Нақшбанднинг хуфиёна зикр /зикри дил/да машғул бўлиш ҳоллари, ўша пайтдаги ҳолат назарда тутилган. Аниқроқ қилиб айтганда, хуфиёна зикр шундай бир зикрки, ундан факат Аллоҳ вокиф бўлур. Ёнингда ўтирган, ҳатто тиззама-тиза ўтирган киши ҳам ундай зикрдан бехабар қолади. Хуфиёна зикрдан ҳатто Шайтон лаъин ҳам вокиф бўлмас. Ҳазрат Баҳоуддин айтган “осмонлардаги сайр”дан мақсад, илохий оламга сайрдир. Зеро Мавлоно Дегтароний, Баҳоуддин Нақшбандлар астрономия илми билан эмас, балки тасаввуф илми билан шугулланган. Уларнинг илми илми ҳолдир.

Албатта, кўрсатиб ўтилган бу бир-икки камчилик “Мавлоно Ориф Дегтароний” китобининг қимматини йўққа чиқармайди. Муаллифлар бу китобни ёзишда кўплаб нодир манбаларга мурожаат қилган. Жумладан, Салоҳиддин ибн Муборакнинг “Анис ут толибин”, Муҳаммад Бокирнинг “Мақомати Шоҳи Нақшбанд”, Али Сафийнинг “Рашаҳоту айнул ҳаёт”, Муҳаммад Тохир Хоразмийнинг “Газкирайи нақшбандия”, Фулом Сарвар Лоҳурийнинг “Ҳазинатул асфиё”, Носируддин Бухорийнинг “Тухфат аз зорин” каби асарларидан фойдаланиб, ўқувчиларга Ҳазрат Дегтароний ҳақларида қимматли маълумотлар берганлар.

Дарвоқе, Ҳазрат Мавлоно Ориф Дегтароний назарларига тушган зот Ҳазрат Хожа Порсонинг исмлари Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Маҳмуд Хофизиддин Бухорий бўлиб, 1348 йил Бухорода туғилганлар ва 1420 йил Мадинаи Мунавварала марҳум бўлганлар.

Ҳазрат Хожа Порсо ўн саккизта асар ёзган: “Рисолаи қудсия”, “Тафсири Қуръон”, “Рисола дар одоби мурид”, “Рисолаи кашфия”, “Фаслул хитоб”, “Мақомати Хожа Баҳоуддин”, “Мақомати Алоуддин Аттор”, “Хафтоду ду фирка”, “Шарҳи Таарруф” ва бошқалар.

Абулмуҳсин Муҳаммад Бокирнинг “Мақомати Шоҳи Нақшбанд” китобларида айtilганки, “қутбул авлиё Хожа Муҳаммад Порсо нақл қиладиларки, Ҳазрат Хожа Баҳоуддин Нақшбанд қуддиси сирруху биринчи марта ҳаж сафаридан қайтиб келдилар ва мухлислар Ҳазратни бир-бир зиёрат этдилар. Айни мажлис авжида мен даврага кирдим. Ҳазрат мен томонга юзларини ўгириб дедиларки: “Дўстларимиздан қай бирики, бизнинг ёнимизга келсалар аввал ботинларини бизнинг ботинга рост айлаб, сўнг

хузурнимизга қирадилар. Лекин хоҳ гайба, хоҳ ёнимизда, хоҳ биздан йироқда бўлсин – ботини менинг ботинимга доимо рост бўлган ягона дўстим сенсан!”

Алҳамдулиллаҳи Раббил оламинки, шу кундан эътиборан фақирга Ҳазратнинг назарлари, меҳр-муҳаббатлари зиёда бўлди ва дедиларки: “Бизда не бўлса, барчасини ўзинга сингдириб олдинг!”

Ҳазрат доимо илохий лутф ва феъл борлигидан қатъий назар амал жазоси муқаррарлигидан амр этардилар. Зеро қавл, амал ва феъл бирлигини риёкорликдан сақламоқ лозим.

Ва Ҳазрат ҳаётларининг охирида мен фақир ҳақимда кўп лутф этиб айтардиларки: “Мен ҳаргиз сандан ранжимадим, бошқалар эса мени кўп ранжитарди. Агар орамиздан бирор гап ўтган бўлса, бунга сен эмас, балки мен сабаб бўлган... Ва шул боис бир неча вақт ботинимни сенинг ботинингдан айирган эдим.” Ҳазрат яна дедиларки: “Энди менинг ботиним билан сенинг ботининг рост тушубдур. Ва мен Ҳижоз йўлида сенинг ҳақингда билдирган фикрларим қатъийдур. Ва агар ўшал аснода ўзинг ёнимда бўлганингда эрди, сенинг тўғрингда берадиган баҳойим айтилганимдан ҳам бир неча баробар ориқроқ бўлур эди. Байт:

Бадин умидҳои шох дар шох.

Карамҳои ту қарда моро густох.

Мазмуни: Менинг тўғримдаги мактовлардан умидим шохланиб кетди, сенинг караминг мени густох /тортинмайдиган, эрка/ айлади. Ва Ҳазрат Хожамиз дедилар: “Сен менга муридлик юзасидан бамисли дастгоҳсан, биз тарбиятигини такомилга етказдик”.

Ва Ҳижоз йўлида бу банди фақирни мууроқабага амр этдилар ва мууроқаба тариқини ва ўзларининг ҳимоятларида ҳаёлот хазинасига банд бўлмоқ илму амалларини ҳам ўргатдилар. Ва буюрдиларки: “Мавлоно Ориф Дегтароний ҳақингда не деган бўлсалар, мен ҳам уларни тасдиқлайман”.

Бошқа бир пайтда дедилар: “Сенинг тариқинг жазба ва сенинг сифатинг жамол ваҷалол орасидадур. Ва қайфиятни сенинг илмингга ҳавола этдик”. Ва яна дедилар: “Хожа Порсо не тиласа Аллоҳ таоло бажо келтиради, биз дегаймизки, айтгил – ул тиламайду!” /С.Салим Бухорий. “Уч авлиё”, “Бухоро” нашриёти, 2000 йил, 8-9-бетлар/.

“Мууроқаба” деган сўзнинг луғавий маъноси не? “Мууроқаба” – бирор бир нарсага диққат билан ингоҳ ташламоқ. Яъни Аллоҳ таолога фикру ҳаёлни йўналтириб, дунё ҳаёлларида фориг бўлмоқ.

Ҳазрат Хожани Жаҳон Абдулоҳлик Гиждувоний ёзадилар:

Ҳақ суҳбатига қим мушарраф бўлди,

Ҳақнинг анга раҳматию шараф бўлди.

Мууроқабада бўлки, буюк инсонлар

Мууроқабдан азизу ашраф бўлди.

Ҳожи Аҳмаджон Бобомурод “Комил инсонлар йўлидан” китобида “Мууроқаба” боби бор. Муаллиф ёзади: “Мууроқаба, Аллоҳнинг

хабардорлигидан кўриш. Мувоқабат Абу Усмон ал Мағрибий айтганларидек, тарикатнинг муҳим вазифаларидандир. У зот айтганлар: “Тарикатда инсон ўз нафсига лозим тутадиган нарсаларнинг афзали учтадир:

1. Мухосабат, яъни мўмин банд ўз қиладиган ишларини ҳисоб-китоб қилиб турмоғидир. Расулulloҳ С.А.В. деганларки: “Ҳисоб-китоб қилинмасдан олдин ўзларингиз ҳисоб-китоб қилинганлар”.

2. Мувоқабат, яъни Аллоҳнинг кўриб тургандек амал қилиш, гарчи сен Аллоҳни кўрмаётган бўлсанг ҳам, Аллоҳ сени кўриб турганлигини унутмаслик. Зеро Жабраил А.С. Ҳазрат пайгамбаримиздан: “Эҳсон нима?” деб сўраганларида, пайгамбаримиз С.А.В. “Эҳсон – худди Аллоҳ кўриб тургандек ибодат қилишингдир, сен кўра олмаётган бўлсанг ҳам, Аллоҳ мени кўриб турибти, деб билишингдир” деганлар.

3. “Ва сийёсату амалика бил иълми”, яъни “Ўз қиладиган амалларингни илмга асосланиб қилишингдир”. Чунки пайгамбаримиз С.А.В. “Кимки бизнинг амримиз бўлмаган ишни қилса, унинг қилган амал рад этилгандир”, деганлар /Хожа Аҳмадшоҳ Бобомурод, “Комил инсонлар йўлидан”, Т., “Мовароуннаҳр”, 2003 йил, 67-бет/.

Демак, мувоқабатда ҳикмат бисёр экан, мувоқабат орқали инсон Аллоҳ таолога яқин бўларкан. Мувоқабат шарофатидан азишу шарафли бўларкан.

Маълумки, нафси комила даражасига етганда кишининг ҳар бир айтган гапи ҳикмат бўлиши ҳақида китобнинг бошида хабар бергандик. Ҳазрат Деггаронийнинг ҳам айтган гаплари ҳикмат эди. Ҳазрат Деггароний деганларки: “Ҳар ки дар банди тадбири худ аст-дар дўзахи нақд аст ва ҳар ки дар мутолеаи тақдири ўст Субҳонау дар биҳишти нақд аст”. Яъни, кимки ўзининг тадбирига банд бўлса /бошига тушадиган ҳар бир нарсани Аллоҳдан билмаса/, у нақд дўзахдадур. Кимки Ҳақ Субҳонау таолонинг тақдири мутоласида бўлса, ул одам нақд жаннатийдур.

Зеро банд ўз тақдирини ўз қўли билан яратмоқчи бўлади. Бошига тушган ҳар бир нарсани – хоҳ гам, хоҳ шодлик бўлсин, Аллоҳ таолодан билмай, бандалан билади. Мана шундай одам дўзахий бўлади.

Чунки биз иймон калимасида: “Бодимизга тушадиган ҳар бир яхшилик ва ёмонликни Аллоҳдан биламиз” деб айтаемиз. Кимки тақдиридаги воқеаларни Аллоҳ таолодан билса, гаму кулфатга сабр, шодликка шукр этса, ул одам ҳақиқий жаннатийдур.

Бир суҳбатда Мавлоно Ориф асҳобларига мувоқабат этиб дедилар: “Таом истеъмол қилаётган пайтда ҳар бир аъзо бир иш билан банд бўлур. Хўш, дил бу пайтда не иш қилур?”

Асҳоблар дедилар: “Дил Ҳақ Субҳонау таоло зикри билан банд бўлур”.

Мавлоно Ориф дедилар: “Оре! Тўғри айтдингизлар. Лекин бу вақтда дил “Аллоҳ!” ёки “Ла илоҳа иллаллоҳ” зикрини эмас, балки дастурхондаги неъматни берувчи Аллоҳ таолони мушоҳада этур. Дил сабадан мусаббибга келур. Аллоҳнинг Раззоқлигини мушоҳада этур. Мана шу ҳолат зикр ҳисобланади”.

Мазкур ҳикмат бизга ҳам ибрат, ҳам танбеҳдур. Айримлар ҳатто кўча-кўйда тасбеҳ ўгирадилар. Фикр эса беҳуда ишларга банд, тил гийбату ёлгонга банд, кўзлар алак-чалак, қўлда тасбеҳ. Бу муддаиликдур.

Шундайлар ҳам борки, ўнг қўли билан таом ейди, чап қўли билан эса тасбеҳ ўгиради. Бу иш ҳам манманлик, кибр, шуҳратпарастлик, фирибгарлик ҳисобланади. Зеро ҳўжакўрсинга қилинган амалдан Худо безор. Хуфиёна ибодат, зикр, хуфиёна хайру садақа қабул ва ундай ибодатнинг савоби улуғроқдир.

МАВЛОНО ДЕГГАРОНИЙНИНГ ЖАҲОНИЙ ШУҲРАТЛАРИ

Маълумки, ҳозирки Навоий вилояти ҳудудида Мавлоно Ориф Деггаронийгача ҳам жуда кўп аллома, муҳаддис, авлиё, ошиқ, зоҳид, факих, ориф зотлар ўтган. Уларнинг тарих олдида этган хизматлари буюқдир. Бизнинг маънавий оламимизнинг ривожига уларнинг буюк хизмати бор.

Ҳозирги кунда Навоий вилояти ҳудудида яшаб, фаолият кўрсатиб ўтган аллома, авлиёлар ҳақида Абдулқарим ас Самъонийнинг “Насабнома”, Фаҳруддин Али Сафийнинг “Рашаҳот”, Носириддин Тўранинг “Тухфат аз зоирин”, Ҳофиз Таниш Бухорийнинг “Абдуллонома”, Абдулҳаким Шаръий Жузжонийнинг “Ислом ҳуқуқшунослиги” ва бошқа манбаларда ёзилган.

Биз Ҳазрат Деггаронийнинг жаҳоний шуҳратлари ҳақида фикр билдиришдан олдин Дағгарон қасабаси ва унинг атрофидан ўтган азиз авлиёлар, аллома, муҳаддислар ҳақида қисқа бўлса-да, маълумот беришни, шунингдек, Кармана, Нур, Тавоис каби жойларнинг тарихига назар ташламоқчи лозим топдик. Чунки одатда биз тоғ чўққисини кўраемиз, лекин тоғни тоғ этган, унга елка тутган қояларга эътибор бермаймиз.

Тарихчиларнинг пири Ҳазрат Аба Бакр Муҳаммад ибн Жаъфар ан Наршахийнинг /899-959/ “Бухоро тарихи” китобларида ёзилганки, “Кармина қадимий мавзелардан бўлиб, унда жомеъ масжид бино қилинган. Карминада адиб ва шоирлар кўп бўлган.

Нур қатта жой. Унда масжиди жомеъ бор. У кўпгина рабобларга эга. Бухоро ва бошқа жойлардан ҳар йили Нур /Нурато/га кўп одамлар зиёратга боради. Нур зиёратига борган кишига Аллоҳ ҳаж савобини ато қилади, деб кўп муболага қиладилар... Бу Нурни бошқа вилоятларда Нури Бухоро деб атайдилар. Тобеинлардан кўп киши у ерда дафн қилинган.

Яна Тавоис. Бу Бухоро вилоятларидан бўлиб, асли номи Арқуддир. Унда бой ва зебу зийнатини сезувчи кишилар яшаганлар. Ҳар бир уйда товуслар сақлаганлар. Араблар бу ерда келишдан олдин товусларни кўрмаган экан, бу ердаги товусларни кўриб, бу кишлоқни “Зот ут тавоис” – “Товуслар эгаси” деб атаганлар, унинг асл номи эса унутилган; ундан кейин “зот” сўзини ташлаб “Тавоис” дейилди. Унда масжиди жомеъ бор... /Наршахий, “Бухоро тарихи”. Т., “Камалак” – 1991 йил, 95-96-бетлар/

Кўриниб турибдики, Навоий вилоятида жойлашган ушбу табаррук мавзеларнинг номлари минг йил олдин ҳам маълум ва машҳур экан.

Ҳатто Нур зиёратидан келганларни Бухорода катта иззат-икром билан кутиб оларканлар.

Абдулкарим ас Самъонийнинг “Насабнома” китобларида /бу китоб араб тилидан ўзбекчага Хожки Абдуғафур Раззоқ Бухорий ва Комилжон Раҳимов томонидан таржима қилинган/ Навоий вилоятидан ўтган улуғ зотлар ҳақида хабар берилган:

1. Абу Аҳмад ибн Муҳаммад ал Арфудий – муҳаддис, олим бўлиб, 991 йил марҳум бўлганлар. Бу зоти шариф Тавоис қишлоғида туғилган.

2. Абу Тохир Муҳаммад ибн Яъқуб ад Диймасий ал Бухорий ал Ҳаким – муҳаддис, 1039 йилда вафот қилганлар.

3. Абу Шуайб Солик ибн Муҳаммад ас Сижорий /Сижор Нуратодаги қишлоқнинг номи/ - солиқ шайх, зоҳид, фозил, муҳаддис, тарбиячи бўлиб, Хуросон, Ироқ, Шом ва Мисрлик алломалардан таълим олган. Бу зоти шариф 1014 йил Бухоро шаҳрида вафот қилган. Қабрлари Калобод /Тулобод/дадир.

4. Абу Исҳоқ Иброҳим ибн Муҳаммад ар Риварсуний ал Бухорий – муҳаддис, аллома эдилар.

5. Абу Бакр Аҳмад ибн Муҳаммад ат Тавовиси – факих, фозил, такводор зоҳид, муҳаддис. Бу зоти шариф 956 йил Самарқандда вафот этган.

6. Абу Абдуллох Муҳаммад ибн Зав аш Шайбоний ал Карминий. – муҳаддис бўлиб, 896 йил вафот қилганлар.

7. Абу Ҳомид Аҳмад ибн Лайс ал Карминий – муҳаддис. Бу зоти шариф IX асрда яшаб ўтганлар.

8. Абу Бакр Аҳмад ибн Зав ал Карминий – муҳаддис, валиуллох эдилар. Бу зоти шариф Абу Абдуллох Муҳаммад ибн Зав аш Шайбоний ал Карминийнинг акалари ҳисобланадилар.

Ўша асру айёмнинг валийларидан бўлган Али ибн Маҳмуд ал Карминий дейдиларки: “Бир кун тушимда осмондан учиб келган бир бет коғоз қўлимга тушди. Уни ўқиб қарасам, куйидаги жумлалар ёзилган экан: “Бисмиллаҳир Раҳмонир Роҳийм. Ҳаза китобун минналлоҳи ал Азиз ал Алийм. Бароатун ли Аҳмад ибн Зав мин азобин алийм”, яъни “Масҳрибон ва раҳимли Аллох номи билан. Бу мактуб азиз ва билгувчи зот Аллохдандур. Аҳмад ибн Зав аламли дўзах азобидан озоддир”.

Аҳмад ибн Зав 879 йил вафот қилганлар.

9. Имом Мусайиб ибн Муҳаммад ал Карминий – факих, тарбиячи.

10. Абул Фараж Азиз ибн Абдуллох ал Карминий – буюк факих. Бу зоти шариф шофеия мазҳабининг улуғ факихларидан эдилар. Китоблари Бухоро ва Карманда машҳур бўлган.

11. Абу Туроб Али бин Тохир ал Карминий – муҳаддис, тилшунос, аллома бўлганлар. Бу зоти шариф билан “Насабнома”нинг муаллифи Самъоний учрашган ва ҳадис ёзиб олган. Абу Туроб XII асрда яшаб ўтганлар.

12. Абу Сулаймон Муаммар ибн Жибрил ал Карминий ал Муадлаб – муҳаддис, такводор шайх бўлганлар. Бу зоти шариф Самарқандда яшаб, ҳадисдан дарс берганлар.

13. Абу Муҳаммад Сухайб Ибн Осим ал Карминий – муҳаддис. Бу зоти шариф Ироқда таълим олган.

Абу Муҳаммаднинг катта боболарининг амакиси Исмаил ибн Қайс бўлиб, ул зот саҳоба эдилар.

14. Абу Бакр Муҳаммад ибн Абу Жаъфар ал Яшкуруний ал Карминий – факих, шофеия мазҳаби билимдонин бўлганлар.

15. Абу Муҳаммад Жаъфар ибн Муҳаммад ал Мизёмажжасий – муҳаддис, олим, тарбиячи эдилар. Бу зоти шариф 972 йилда вафот қилган.

16. Қози Абу Али Ҳасан ибн Али ан Нурий /Нуратолик/ - муҳаддис, аллома эдилар. Бу зоти шариф 1060 йилда туғилиб, 1125 йилда вафот этганлар.

17. Абу Мусо Имрон ибн Абдуллох ан Нурий ал Ҳофиз – муҳаддис, тарбиячи эдилар.

18. Абу Мукотил Аҳмад ибн Муҳаммад ан Нурий – муҳаддис, аллома эдилар. Бу зоти шариф 1027 йилда вафот қилганлар.

19. Абу Аҳмад ибн Муҳаммад ал Варкудий Карминий – муҳаддис, тарбиячи бўлганлар /Абулкарим: ас-Самъоний, “Насабнома”, “Бухоро” нашриёти – 2003 йил/.

Абулҳаким Шаръий Жузжонийнинг “Ислому ҳуқуқшунослиги” /Ҳанафий мазҳаб ва Ўрта Осиё факихлари/ китобида Абузайд Дабусий ҳақларида маълумот бор. Муаллифнинг ёзишча, “Қузоти сабъа” /етти машҳур қози/дан бири бўлган Абузайд Убайдулло /баъзи манбаларда Абдуллох/ ибн Умар ибн Исо ад Дабусий ҳазратлари ислом ҳуқуқшунослигида “Илмул хилоф” деб аталган янги фаннинг асосчиси эдилар. Бу зоти шариф аҳли сунна мазҳаблари орасидаги ихтилофларни тартибга солиб, илмий услубда ўрганиш қондаларини яратиб берганлар.

Абузайд Дабусийнинг “Китобул асрор фил усул вал фуруъ”, “Ал Анвор”, “Ал Амадул аксо”, “Таъсисун назар”, “Таввимул адилла”, “Ат Таълика” каби асарлари жаҳонда машҳур ҳисобланади.

Абузайд Дабусий 1039 йил вафот қилганлар. /А.Ш.Жузжоний, “Ислому ҳуқуқшунослиги”, Тошкент Ислому университети нашриёти, 2002 йил, 212-213-бетлар/.

Ас Сафийнинг “Рашаҳот”ларида Ҳазрат Хожа Сулаймон Карминий ҳақларида маълумот берилгандир. Ҳазрат Сулаймон Карминий тариқат сабоғини Ҳазрат Абдулҳолик Ғиждувонийдан олганлар. Авлиё Хожа Сулаймон Карминийнинг юзлаб муридлари бўлган. Бу зоти шарифнинг Ҳаққа етган халифалари куйидагилардир: Хожа Муҳаммадшоҳ Бухорий, Шайх Саъдулдин Ғиждувоний, Шайх Абу Саъид Бухорий.

Хожа Сулаймон Карминийнинг қабрлари Кармандадир. Хожа Сулаймон Карминий хожагон тариқати ривожига муҳим ҳисса қўшган зот ҳисобланадилар. Мавлоно Зиёуддин Деггароний XIV асрда ўтган аллома.

Шу ерда Навоий вилоятидан ўтган аллома, авлиёлар номлари рўйхатига нукта қўямиз. Чунки уларнинг ҳаммаси ҳақида маълумот берамиз десак алоҳида катта бир китоб ёзишга тўғри келади.

Инсоният бахт-саодати йўлида хизмат қилувчи улкан кашфиётлар ҳеч қачон бир юрт, бир мамлакат ёки бир қитъа доирасида чекланиб қолмаган. Улар тиллардан тилларга, диллардан дилларга кўчиб, жаҳон халқларининг маънавий мулкига айланиб келмоқда. Ана шундай дунёвий аҳамият касб этиб келаётган таълимотлардан бири хожагон-накшбандия таълимотиدير.

Ўз асосини Бухорофи шарифда бошлаган бу таълимот XV асрда кўпгина Шарқ мамлакатларига тарқалган бўлса, XIX асрга келиб Европа мамлакатларига ҳам кириб борди.

Европада бу таълимотнинг инсонпарварлик ғоялари тўғрисида кўплаб тадқиқотлар ёзилган. Немис, инглиз, француз, испан тилларида қатор китоблар чоп этилган. Жумладан, Х.Алгар, И.Флетчер, М.Моле, М.Хартман, Х.Бевевердиге, Б.Зуплер, Й.Грос, И.Триминг, А.Шиммель, А.Кюгелген каби олимларнинг тадқиқотлари таҳсинга лойиқ.

Лекин юқорида номлари зикр этилган олимлар асарлари ичида Олмон накшбандийшунос олими Юрген Паулнинг “XV асрда Ўрта Осиёда накшбандиянинг сиёсий ва ижтимоий аҳамияти” номли китоби илмий салмоғи билан муносиб ўрин эгаллайди. Мазкур китоб 1991 йил Берлинда чоп этилган.

Юрген Паул накшбандия тариқатининг XV асрдаги сиёсий-ижтимоий хусусиятларига баҳо берар экан, нафақат Хожа Аҳрор Валий даври, балки Юсуф Ҳамадоний, инчунин, Ҳазрат Абдулхолик Ғиждувоний замонларидан то XV асргача ўтган хожагон-накшбандия тариқатининг пирларига муносабатини билдиради.

Юқорида номи зикр этилган олимлар, шунингдек, Юрген Паул асарларида Хожа Ориф Деггароний ҳазратларининг номлари, бу зоти шарифнинг ҳикматли гаплари, қароматлари тўғрисида маълумотлар келтирилган.

Юрген Паул ўз тадқиқотида Эрон, Афғонистон, Туркия, Англия, Франция, Россияда чоп қилинган манбалардан фойдаланган. Бу ҳол Хожа Ориф Деггароний ва ул зотнинг устодларининг номлари ушбу мамлакатларда ҳам маълум эканлигини билдириб турибди.

Юрген Паул Мавлоно Ориф Деггароний аввал Ҳазрат Баҳоуддин Қишлоқийдан таълим олганлар, деб ўз асарида ёзган. Хўш, Баҳоуддин Қишлоқий ким бўлганлар?

“Рашахот”да ёзилишича, Ҳазрат Мавлоно Баҳоуддин Қишлоқий – олими боамал, зохирий ва ботиний илмларда ўз замонасининг муктадоси /пешвоси/ эдилар. Бу зотнинг тугилган жойлари Хожа Муборақдур.

Мавлоно Баҳоуддин Қишлоқий ҳадис илмидан Ҳазрат Баҳоуддин Накшбандга ҳам сабоқ берганлар. Мавлоно Ориф Деггароний ҳам Саид Мир Кулол хузурларига келишдан олдин Мавлоно Баҳоуддин Қишлоқийга мурид бўлганлар. Мавлоно Баҳоуддин Қишлоқийнинг қабрлари Хожай Муборақдадир.

Юрген Паул Али Сафийнинг “Рашахот”, Мухаммад Боқирнинг “Мақомати Шоҳи Накшбанд”, Шаҳобиддиннинг “Мақомати Амир Кулол”, Жомийнинг “Нафохатул унс”, Мухаммад Қозининг “Рисола аз Ҳазрат

Мавлоно Мухаммад Қози”, “Силсилатул орифин ва тазкиратул орифин”, Хожа Аҳрорнинг “Рисолаи волидия”, Салоҳиддин Бухорийнинг “Алис ат толибин” ва бошқа манбалардан фойдаланиб, хожагон-накшбандия тариқати пирлари, жумладан, Мавлоно Ориф Деггароний ҳақларида фикр баён қилган.

Олмониялик олим ўз асарларида тариқатнинг ахлоқий аҳамияти, рухий-маънавий асоси, зикр тартиби, пиру мурид муносабати ва уларнинг вазибалари, тирикчилик манбалари, касбу кори, хўжалик юритиш фаолияти, сўфийларнинг ботиний ва зохирий ҳолати каби кўплаб ханузгача қаламга олинмаган долзарб масалаларга оидлик киритган.

Юрген Паул ўз китобида хожагон-накшбандия, шунингдек, Яссавий тариқати пирлари номлари рўйхатини берган:

1. Юсуф Ҳамадоний
2. Хўжа Абдуллох Баркий
3. Хожа Хасан Андокий
4. Хожа Аҳмад Яссавий
5. Мансур Ато
6. Абдумалик Хожа
7. Тош Хожа
8. Саид Ато
9. Сўфи Мухаммад Донишманд Ато
10. Ҳаким Ато
11. Занги ота
12. Узун Хасан
13. Саййид Ато
14. Исмоил Ато
15. Исҳоқ Ато
16. а) Садр Ато, б) Бадр Ато
17. Аламин Бобо
18. Шайх Али Шайх
19. Мавдуд Шайх
20. Камол Шайх
21. Ходим Шайх
22. Хожа Абдулхолик Ғиждувоний
23. Хожа Аҳмад Сиддик
24. Хожа Авлиёи Кабир
25. Хожа Дехқон Қалтий
26. Хожа Заккий Худободий
27. Хожа Сукмон
28. Хожа Ғариб
29. Хожа Авлиёи Порсо
30. Хожа Ҳасан Шоварий
31. Хожа Ўқитмон
32. Хожа Авлиёи Ғариб
33. Хожа Сулаймон Карминий
34. Хожа Мухаммад Шоҳи Бухорий

35. Шайх Саъдуддин Ғиждувоний
36. Шайх Абу Саъид Бухорий
37. Хожа Ориф Ревгарий
38. Хожа Махмуд Анжир Фагнавий
39. Амир Хурд Вобкандий
40. Хожа Али Аргундоний
41. Хожа Али Ромитоний
42. Хожаи Хурд
43. Хожа Иброҳим
44. Хожа Муҳаммад Кулодўз
45. Хожа Муҳаммад Халлож Балхий
46. Хожа Муҳаммад Бовардий
47. Хожа Муҳаммад Бобойи Самосий
48. Хожа Муҳаммад Сўфий Бухорий
49. Хожа Муҳаммад Самосий
50. Мавлоно Донишманд Али
51. Сайид Амир Кулол
52. Амир Бурхон
53. Амир Ҳамза
54. Мавлоно Хусомиддин Шоший Бухорий
55. Мавлоно Камолиддин Майдоний
56. а) Амири Бузург, б) Амири Хурд
57. Бобошайх Муборак Бухорий
58. Амир Шох
59. Амир Умар
60. Мавлоно Ориф Деггароний
61. Мавлоно Ашраф Бухорий
62. Амир Ихтиёрдин Деггароний
63. Шайх Ёдгор Консуруний
64. Шайх Жамолиддин Дехистоний
65. Шайх Махмуд Халифа
66. Амири Калон Воший
67. Шайх Шамсуддин Кулол
68. Мавлоно Алоуддин Консуруний
69. Мавлоно Баҳоуддин Қишлоқий
70. Хожа Баҳоуддин Нақшбанд
71. Хожа Муҳаммад Порсо
72. Хожа Абу Наср Порсо
73. Мавлоно Муҳаммад Фағоназий
74. Хожа Мусофир Хоразмий
75. Мавлоно Яъкуби Чархий
76. Хожа Носириддин Убайдуллоҳ
77. Хожа Алоуддин Ғиждувоний
78. Шайх Сирожуддин Кулол Пирмастий
79. Мавлоно Сайфиддин Манорий ва бошқалар

80. Хожа Алоуддин Аттор
81. Хожа Ҳасан Аттор
82. Шайх Абдураззоқ
83. Мавлоно Хусомуддин Порсо Балхий
84. Мавлоно абу Саид
85. Хожа Абдуллоҳ Имоми Исфаҳоний
86. Шайх Умар Мотуридий
87. Мавлоно Аҳмади Маска
88. Дарвиш Аҳмади Самаркандий
89. Сайид Шариф Журжоний
90. Мавлоно Низомиддин Хомуш
91. Мавлоно Саъдуддин Қошгарий
92. Мавлоно Нуриддин Абдурахмон Жомий
93. Устод Мавлоно Разийуддин Абдулғафур
94. Мавлоно Шаҳобуддин Баржандий
95. Мавлоно Алоуддин Опизий
96. Мавлоно Шамсуддин Раважий

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, Юрген Паул ҳар бир пирнинг туғилган ва вафот қилган саналари, туғилган жойлари, қабрлари жойини ҳам ёзиб, китобхоналарга маълум этгандир.

Дарвоқе, Нақшбандия тариқатининг пирларидан Ҳазрат Шайх Махмуд Аъсад Жўшон ва Нозим Шайхларнинг айтишича, айнан шу кунларда Олмонияда 40 мингдан зиёда нақшбандийлар бўлиб, улар немис миллатига мансуб зотлардир.

Маълумки Ғарбда тараққиёт ривож топган, илму маърифат ривож топган, иқтисод ривож топган, лекин Ғарбда маънавий таназзулият бор. Ғарбда меҳру мурувват, шайхат кундан-кунга камаяётганидан, фахшнинг оқибатидан турли хил тузалмас касалликлар ривожланаётганидан бонг урилмоқда. Фарзанднинг ота-онага ҳурмати, оқибати йўқолмоқда. Шу боис нажотни тариқатда эканлигини билиб, хожагон-нақшбандия тариқатига кириб, икки дунё саодатига мушарраф бўлаётганлар сони Ғарбда кундан-кунга ортмоқдадир.

Юрбошимизнинг Баҳоуддин Нақшбанд зиёратгоҳида ўтказилган таитанали маросимда сўзлаган нутқларида қуйидаги ибратли жумлалар бор: “Бу улуг шахс тимсолида /яъни Ҳазрат Баҳоуддин ва у кишининг пирлари/ инсон руҳиятининг нақадар теранлиги, бу дунёда ўз иродасини тарбиялаб қалбини поклаб, нафс балосини енгиб яшайдиган одам қандай маънавий юксакликка кўтарила олиши яққол намоён бўлади.

Бу буюк зот эл-юртга ҳолисона хизмат қилиш, аввало, маърифат йўлида одамларнинг қалбига чуқур кириб бориш орқали уларда эзгу интилишлар, орзу умидлар уйғотиш мумкинлигини ўз ҳаёти мисолида исботлаб берди.

Буюк аждодларимиз яшаб ўтган даврдан буён ер юзида не-не сурунлар ва тўфонлар рўй берганига, замонлар, салтанатлар, ҳаётга қарашлар

Ўзгарганига қарамасдан, бу пири комилнинг “Дил ба ёру даст ба қор”, яъни “Дилинг Аллоҳга, қўлинг меҳнатда бўлсин” деган ҳаётбахш ҳикмати худдики шу бугун айтилгандек жарангламоқда.

Ҳозирги таҳликали дунёда, турли низо ва адоват барҳам топмаган мураккаб бир вазиятда Нақшбанд бобомизнинг – миллати, тили ва динидан қатъий назар – инсон зотини азиз ва муқаррам билиш, ўзаро меҳр-оқибат, шафқат ва мурувват муҳитини қарор топтириш, етим есирилларнинг бошини силлаш, мухтожларга ёрдам бериш каби эзгу даъватлари тобора долзарб аҳамият касб этмоқда”.

Дарҳақиқат тўғри! Мана шундай маънавий юксакликка кўтарила олган, ўз нафсини енга олган зотлар ҳаёти ҳаммамизга намунадир.

Хожагон-нақшбандия тарикатидаги куйидаги қондаларга Фарбдаги ва Шарқдаги барча солиқлар амал қилиб келмоқдалар:

1. Хуш дар дам
2. Назар бар қадам
3. Сафар дар Ватан
4. Хилват дар анжуман
5. Ёдқард
6. Бозғашт
7. Нигоҳдошт
8. Ёддошт

Шуни ҳам таъкидлашни истардикки, юқорида номлари зикр этилган Навоий вилоятидан ўтган аломма, авлиёлар, шунингдек, Ҳазрат Мавлоно Ориф Деггаронийнинг Бухорони шариф деган унвонга сазовор бўлишида хизматлари бор.

Бу зоти шарифларнинг шарофатидан Турон заминининг номи, Она Ўзбекистонимизнинг номи жаҳонга машҳур бўлди.

“СИЛСИЛАИ ШАРИФ”

“Силсилаи Шариф” дегани, бу – пири муридларни бир-биридан файёб бўлиб, бир-биридан таълим олиб келаётган занжир халқаларидир. Тарикатга мансуб ҳар бир одамнинг номи “Силсила”га киритилмайди. Айримлар “Силсила”ни нотўғри тушуниб, ўзлари билган ҳар олим, ҳар фақиҳнинг номини “Силсила”га киритмоқ бўлаяптилар. Айрим сохта шайхлар ўзларича “Силсила”лар тузаяптилар. Бу мутлақо нотўғри ҳолдур. Ҳар бир асрда сохта шайхлар, таъмагирлар бўлгани каби бизнинг асрда ҳам сохта, шухратпараст шайхлар бор. Улардан эҳтиёт бўлиш керак.

Аслида “Силсила” бевосита, ёхуд билвосита бир-бирларидан таълим олиб, бир-бирларининг ишларини давом эттираётган буюк тарбиячилар номи рўйхати. Ҳазрат Деггаронийга мансуб бўлган “Силсила” куйидагичадир:

1. Сарвари Коинот Ҳазрат Мухаммад С.А.В. /571-632/

2. Ҳазрат Абу Бакр Сиддик Р.А. /572-634/
3. Ҳазрат Салмони Форсий Р.А. /ваф. 655 йил/
4. Ҳазрат Қосим ибн Мухаммад /ваф. 725 йил/
5. Ҳазрат Имом Жаъфар Содик Р.А. /ваф. 765 йил/
6. Ҳазрат Боязид Бостомий қуддиси сирруҳу /ваф. 875 йил/
7. Ҳазрат Абдулҳасан Ҳараконий Қ.С. /ваф. 1033 йил/
8. Ҳазрат Абу Али Формадий Қ.С. /ваф. 1085 йил/
9. Ҳазрат Юсуф Ҳамадоний Қ.С. /1048-1141/
10. Ҳазрат Абдулҳолик Ғиждувоний Қ.С. /1103-1179 й., айрим манбаларда вафот этган саналари 1220 йил дейилган/
11. Ҳазрат Хожа Ориф Ревгарий Қ.С. /ваф. 1259 й., баъзи манбаларда 1234-36 йилда дейилган/
12. Ҳазрат Махмуд Анжир Фағнавий Қ.С. /ваф. 1286 йил/
13. Ҳазрат Али ар Рометаний Қ.С. /ваф. 1321 йил, айрим манбаларда 1310 йил деб ёзилган/
14. Ҳазрат Мухаммад Бобойи Самосий Қ.С. /1259-1354/
15. Ҳазрат Амир Кулол Қ.С. /ваф. 1370 йил/
16. Ҳазрат Ориф Деггароний Қ.С. /ваф. 1375 йил/

ДЕГГАРОН – ТАБАРРУК ЗИЁРАТГОҲ

Навоий вилояти, Кармана туманидаги Ҳазора мавзеидаги Деггарон қишлоғи жуда ҳам табаррук жой ҳисобланади. “Ҳазора” сўзининг луғавий маъноси “ҳазор роҳ” – “мингта йўл”, деб талқин қиладилар. “Деггарон” – қозон ясовчи демек. Қишлоқ аҳли қулоччилик, қозон ясашда машҳур бўлган.

Деггарон масжидини таниқли олим П.Ш.Зоҳидов XI асрда қурилган деб ёзади /П.Ш.Зоҳидов, “Меъмор олами”, Т., Қомуслар бош таҳририяти, 1996 йил, 87-бет/. Ушбу масжидда Ҳазрат Бобойи Самосий, Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд, Баҳоуддин Қишлоқий, Шайх Ёдгор Консуруний, Алоуддин Консуруний, Ҳазрат Амир Кулол, Хожа Порсо, Ашраф Бухорий, Ихтиёриддин Деггароний каби авлиёлар қадами теккан.

Собик Иттифок замонда Деггарон масжиди оғборхона этилиб, ярим вайронага айлантирилган эди. 1968 йилда ушбу жамоа хўжалигида раислик қилган Исроил Эгамов Деггарон мазори атрофини ўраб олишда бош-қош бўлди. Раҳимжон Исмоилов, Убайдулла Рўзикулов каби саховатпеша инсонлар кадрол имкон ушбу зиёратгоҳ ободонгарчилигига ўз хиссаларини қўшган эдилар.

Деггарон масжидида имоматлик қилган Ўсар Раззоқ ўғли, Абдулла Махдум Ўсаровлар Бухоройи шариф мадрасасини тугатган, ўз замонасининг етук олим, фозиллари эдилар. Айни шу кунларда ушбу масжидда имоматлик қиладиган Саъдулла ҳожи Ўсаров, шунингдек, зиёли инсонлар Эркин Ҳожи Усмонов, И.Ҳамроев, Р.Турсуновлар савоб йўлида хизмат қиладиганлар.

Деггарон зиёратгоҳида Мавлоно Деггаронийнинг қабрлари, шунингдек, жомеъ масжид, чиллаҳона бор эди. Шўро ҳукумати ушбу қутлуг масканни зиёрат қилишни таъқиқлагани боис, зиёратгоҳ ташландик.

каровсиз ҳолга келиб қолган эди. Айрим савобталаб кишилар ярим кечаси келиб, зиёрат қилиб, сўнг бу жойларни супириб-тозалаб кетарди.

Мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб Юртбошимизнинг ташаббуслари билан бутун она Ўзбекистонимиздаги зиёратгоҳлар, авлиёларнинг кадамжоларини обод қилиш, тарихий обидаларни таъмирлаш, уларни асл ҳолига келтириш учун саъий-ҳаракатлар бошланди. Бу қутлуг ташаббус, бошланган савоб ишлар ҳукумат билан халқни бирлаштирди. Тадбиркорлар, фермерлар, инчунин, саховатпеша юртдошларимиз табарруқ зиёратгоҳларни обод этишда ўз хиссаларини қўшмоқда.

2007 йил 29 май куни Навоий вилоятида катта байрам бўлди десак, асло хато қилмаган бўламиз. Минглаб зиёратчилар Ҳазрат Мавлоно Деггароний мажмуаларини очириш маросимига йиғилдилар. Таъмирланган, асл ҳолига келтирилган Деггароний жомъалари, Ҳазрат Деггароний қабрлари устида бунёд этилган салобатли даҳма, асл ҳолига келтирилган чиллаҳона, Деггароний музейлари биноси, ошхона, улкан боғ, хуллас XXI аср обидаси жаҳондан келган зиёратчиларни ўзига мафтун этди.

Мавлоно Ориф Деггароний мажмуаларини бунёд этишда бош-қош бўлган Навоий вилояти ҳокими Бахриддин Рўзиев йиғилганларга Хожа Ориф Деггаронийнинг тарих олдида этган буюк хизматларини таъкидлаб, мазкур анжуманининг гоъвий-тарбиявий аҳамияти хусусида шундай деди: “Маънавий меросга хурмат билан қараш ва уни чуқур ўрганиш миллий истиқлол гоъларига ҳамоҳанг бўлиб, келажакки буюк юртнинг асл фарзандлари, бунёдкорлари бўлмиш ёш авлодди хожагон-нақшбандия таълимотида ўз аксини топган ватанпарварлик, бағрикенглик руҳида тарбиялаш, уларда миллий гурур ва ифтихор туйғусини кучайтириш, имон, виждон, ҳалоллик, поклик, меҳнатсеварлик, ишбилармонлик сингари инсонпарварликнинг олий намуналарини шакллантиришда, хуллас, қомил инсонни, ҳар томонлама соғлом, барқамол авлодди воёга етказишда муҳим аҳамият касб этади”.

Деггароний мажмуаларини очириш маросимида Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Навоий вилояти бўйича вакили Насриддин Эшон Атоев дуога қўл очиб, Юртбошимизнинг даъватларига лаббай, деб, мана шундай ободонгарчилик ишларига ўз хиссаларини қўшган саховатпеша юртдошларимиз номини эслаб, дуо қилдилар. Биз куйида мажмуани обод этишда ўз хиссасини қўшганларнинг айримлари номини келтирдик: Қаноатов Чинпўлат, Алиев Гафур, Ҳайдаров Азамат, А.Эшонқулов, Р.Рустамов, Ф.Исмоилов, К.Отахонов, К.Ярашев, Ч.Азимов, Г.Ботиров, Ш.Эгамов, Рашид Турсунов, Рустам Турсунов, Ш.Соатов, Т.Хамроев, Абулов, Х.Турсунов, шунингдек, усто Исҳоқ, усто Аҳмад, усто Қомил, усто Бахтиёр ва уларнинг шоғирдларига Аллоҳ таолодан ажру мукофат тилаймиз.

Таитанали маросимдан сўнг бир неча дош қозонларда ош дамланиб, барча йиғилганлар дастурхонга таклиф этилди.

Шу куннинг иккинчи ярмида Навоий Давлат педагогика институтида “Ориф Деггароний – Марказий Осиё тасаввуф таълимотининг буюк валийси” мавзuida республика илмий-назарий конференцияси бўлиб ўтди.

Конференцияни Навоий Давлат педагогика институти ректори, педагогика фанлари доктори, профессор, Россия педагогика фанлари Академияси академиги Ҳ.Иброҳимов олиб борди. Ушбу конференцияда таниқли олим, тадқиқотчилар ўзларининг илмий маърузалари билан иштирок этдилар.

Ҳазрат Деггароний маънавий меросларини тарғиб-ташвиқ қилишда устод Нажмиддин Қомилов, Маҳмуд Ҳасаний, шунингдек, Н.Сафаров, Г.Наврўзова, Р.Раҳмонов, С.Иноятов, А.Жўраев, Р.Раҳимов, М.Олтинов, Р.Ражабов, Ҳ.Исмоилов, О.Шарипова, Г.Юнусова ва бошқа олиму адибларимизнинг хизматлари бор.

Юқоридагиларни мухтасар қилиб айтиладиган бўлсак, Ҳазрат Деггароний зиёратгоҳлари мустақиллик шарофатидан обод этилиб, ўз асл ҳолига қайтарилди.

Ҳазрат Деггароний жомъаларида ҳар намоздан сўнг намозхонлар Ўзбекистондаги зиёратгоҳларни, обидаларни, масжидларни обод этишда бош-қош бўлаётган Юртбошимиз И.А.Каримов ҳақларида дуойи хайрлар қиладилар. Бу ерда этиладиган дуолар ижобатдур.

“РАШАХОТ” ДОМЛА ХУДОЙБЕРГАН ТАРЖИМАСИДА

“Рашахот” араб, усмонли турк тилларига таржима қилинган. Бу асарни эски ўзбек тилига Домла Худойберган ибн Бекмуҳаммад 1879 йилда таржима қилган. Домла Худойберган XIX аср Хоразм таржима мактабининг вакиллари билан. Бу даврда Бухоро, Самарқандга нисбатан Хоразмга араб, форс-тожик тилларидан таржима қилишга эътибор кучайган эди. Бунинг сабабини таржимашунос олиш Н.Қомилов шундай тушунтириб беради: “Хоразм хонлигида ёппасига туркигўй халқ истиқомат этарди. Хоразмда таржима ишнинг бунчалик кенг ривожлантиришга сабаб ҳам шу эди. Бир неча асрлар олдин яратилган асарларни қўллаб таржима қилиш, шунинг учун ҳам, фақат ўтмишни ўрганиш, унга таклид этиш бўлмай, балки мақсад – умумбашарий илғор гоълари ва бадийий тақомили билан ҳамма даврларга яроқли адабий ҳамда ижобий ибрат бўларли воқеалар ва ҳикмат-пандларга бой тарихий, ахлоқий асарлар таржимаси орқали кенг халққа маърифат тарқатиш, оригинал тилини билмайдиган кўпчилик кишилар учун ажойиб хазина эшигини очиш эди” (Н.Қомилов, Бу қадимий санъат. Т., 1988 йил, 20-бет). Шу тариқа “Рашахот” асари таржимаси ҳам вужудга келган. “Рашахот” асарининг ўзбекча таржимаси Хоразм маърифатпарварлик гоъларига асосланган таржима мактабининг гўзал намунасидир. Домла Худойберган истеъдодли таржимон сифатида Али Сафийнинг асарини маҳорат билан ўзбекчалаштирган ва туркий тилда сўзлашувчи – ўзбек, қозоқ, қирғиз, туркман, татар, озарбайжон ва бошқа туркий халқлар оммаси орасига бу асарни чуқурроқ кириб боришига эришган.

Ҳар бир таржима асар ўз даврининг маҳсули бўлиб ҳисобланади. Унда ўз замонасининг адабий тили, таржимачилик анъаналари аксини топган бўлиши табиий. Акс ҳолда таржима асари китобхонлар оммаси орасига кириб бормади. Домла Худойберган ҳам “Рашахот”ни форс тилидан ўзбек

тилига ўзи яшаган XIX аср ўзбек адабий тили талабларидан, Хоразм таржима мактаби анъаналаридан келиб чиқиб таржима қилган. Шу жиҳатдан Домла Худойберган таржимаси бугунги ўзбек адабий тилидан бир мувча фарқ қилади. Бу тафовут гап қурилиши, сўз ва терминларни ишлатишда кўзга ташланади. “Рашаҳот”нинг эски ўзбек тилидаги таржимасида асл нусха ва давр талабидан келиб чиқиб, кўплаб арабча, форсча сўз ва терминлар қўлланилганки, бу ҳол XXI аср китобхони учун баъзи кийинчиликларни тугдиради. Али Сафийнинг “Рашаҳот” асарининг Домла Худойберган қаламига мансуб эски ўзбек тилига қилинган таржимаси Абу Али Ибн Сино номидаги нашриётда 2003 йилда Тошкентда чоп этилди. Бу асарни нашрга тайёрлаган, таъдил ва сўнгсўз муаллифлари тарих фанлари номзоди Маҳмуд Ҳасаний ва Баҳриддин Умурзоқлар бўлиб ҳисобланади. Али Сафийнинг “Рашаҳот” асарини эски ўзбек тилидаги таржима нусхасини нашрга тайёрлашда М.Ҳасаний ва Б.Умурзоқлар кўплаб арабча, форсча сўз ва терминларнинг луғатини китоб охирида ҳозирги ўзбек тилида изоҳлаб берадилар. Бу эса Домла Худойберган таржимасини бугунги китобхон тушуниб етишига қўмаклашади. М.Ҳасаний ва Б.Умурзоқлар “Рашаҳот” китобини нашрга тайёрлаб, савоб ишни амалга оширганлар. Бу китоб катта илмий хазина бўлиб, халқимиз маънавиятини юксалтиришга, ёшларимиз хулқ-одобини яхшилашга беминнат хизмат қилади. Биз куйида ушбу китобдан Хожа Ориф Деггароний ва у кишининг пиру муридлари билан боғлиқ баъзи парчаларни илова этамиз.

“РАШАҲОТ”ДАН ПАРЧАЛАР

/Илова/

МАВЛОНО ОРИФ ДЕГГАРОНИЙ

/Раҳматуллоҳи таоло/

Ҳазрати Амир Кулолнинг тўрт халифаларидан иккиланчи халифа турурлар. Мавлиду мадфанлари Деггарон дехаси турур. Ҳазора касабасидинким, Оби Кўҳак лабида воқеъ турур ва ул ердин Бухорога тўккуз фарсахи шаръий турур. Ва Мавлоно Орифнинг қабри муборақлари дехадин ташқари Ҳазора йўлининг устида турур.

Ва Ҳазрати жаноби Амир Кулол алайхиррахма ойтурларким: “Менинг асхобим аросида Ҳазрати Хожа Баҳоуддин ва Ҳазрати жаноби Мавлоно Ориф, бу икки таи янглиғ бошқа киши йўқтур ва олар ҳаммадин гўй элтибдурлар”.

Ва Ҳазрати Хожа Баҳоуддин каддасаллоҳу таоло хизмати Амир Кулолдан ижозат топиб эрдиларким: “Ҳар ерда турку тожикдин машомингизга бўе етишса талаб қилинг ва талабгорликда химматингиз мавжига тақсир этман”. Ул ижозатдин сўнг, олар ул нафаснинг мужибинча Мавлоно Орифнинг суҳбатларида етти йил бўлдилар ва ул муддатда таъзиму тақдим била Мавлоно Орифга муомала этдилар. Ондагим, таҳорат вақти сув лабида Мавлоно Орифдан юқорида таҳорат этмас эрдилар. Ва йўллардаким, ҳамроҳ юрур эдилар, оларнинг қадами устига кадам қўймас эрдилар ва мутобаат сувратида оларга мусоҳабат қилур эрдилар. Нечунким, Мавлоно Орифнинг Амир Кулол мулозаматларида Ҳазрати Хожа (Баҳоуддин)га сабоқлари бор эрди. Ва Амир (Кулол) оларга Ҳазрати Хожа (Баҳоуддин)дин неча йиллар аввал тарбиятлар этиб эрдилар. Ҳазрати Хожа Баҳоуддин каддасаллоҳу таоло сирраҳу ойтур эрдиларким: “Вақтким, зикри хуфияга машғул бўлдим, ўттиз йил Ориф била бу жўстжўй ва тақоўйда эрдим. Икки мартаба Ҳижозга сафар этулди. Ҳар ерга нишон бердилар кунжларда ва зовияларда юрудим. Агар Мавлоно Орифнинг мислини ё онинг довгини топсам эрди, келмас эрдим. Одам бўлсаким, онга ҳамзону бўлса ва сир била асмондин ўткан бўлса ва зохиру ботин била бу ерда машғул ўлтурғон бўлса”.

Рашха. Ҳазрати Мавлоно Орифнинг калимоти қудсияларидин турурким: “Ҳар ким тадбирининг бандидадур дўзах онга нақд турур ва ҳар ким Ҳақ субхонаҳу ва таолонинг тақдири мутоласидадур беҳишт қапуси (нақд) турур”.

Рашха. Ойтдиларким: “Таом еган вақтда ҳар узв бир ишга машғул турур. Ва кўнгул қайси нимарсага машғул турур? Асхоблар ойтдилар: “Ҳақ субхонаҳу зикрига машғул”. Ойтдиларким: “Зикр бу вақтда “Аллоҳ”, демак ва “Ло илоҳа иллаллоҳ” демак эрмастур, балким зикр бу маҳалда сабабдан мусаббобга кетмак ва неъматни мунъимдан кўрмоқдур”.

Мавлоно Амир Ашраф раҳимаҳуллоҳким, Мавлоно Орифнинг асхоблари маҳсусларидин эрди, нақд этибдурларким: “Бир кун бир одам

Мавлоно Орифнинг хизматларига ҳадия келтурди. Олар қабул этмадилар ва ойтдилар: “Ҳадя олмоқ одамига раводурким, ул ишким, соҳиби ҳадянинг максудидир онинг ҳиммати юмни билан кифоят бўлур ва маңда ул ҳиммат йўк”.

Ойтурлар: “Мавлоно Орифнинг Мавлоно Дарвиш Адрасканий одлиг қариндошлари бор эрдиким, Мири Хурднинг тобеъларидан, Вобқандий эрди. Зикри жаҳрга иштиголи бор эрди. Мавлоно Ориф онинг ёнига бордилар: зикри жаҳрдин ман қилдилар, қабул этмади. Мавлоно Ориф айтадилар: “Агар қабул этмасанг, деҳқоний ўқузинг талаф бўлур”. Мавлоно Ориф сўзга илтифот этмади ва шул кун ўқузи ўлди. Бовужуди онинг била Мавлоно Дарвиш мумтанъ бўлмади. Вобқандий азизларининг оstonаларига кетди ва яна келди. Сўнги кун яна бир ўқузи талаф бўлди. Ул икки аломатни кўргандин сўнг мутоҳонид бўлди ва Мавлоно Орифнинг ёнларига келди. Мавлоно Ориф айтдилар: “Бу байтни биздин ёд олин”. Байт:

Кори нодон кутах андеш аст,
Ёд гирад касе, ки дар неш аст*.
(Нодоннинг иши қалта ўйлашдир,
Ақли одам буни ёдида тутати).

Манқулдурким, бир кун Деггарон деҳасига Оби Кўҳакдин сели азим келиб эрди, ондоғким, ул ваҳм бўлдиким, деҳани сув олур. Одамлар кўрқдилар ва фигон чекдилар. Мавлоно Ориф ташқари чиқуб, ўзларини селнинг раҳгузар жойиким, қаттиг ва қувватлиг оқар эрди, ул сувға ташладилар ва ойтдилар: “Агар қудратинг бўлса, мани окизғил”. Дарҳол сокин бўлди ва арбадаси таскин топди.

Манқул турурким, Ҳазрати Хожа Баҳоуддин қаддасаллоху таоло сирраҳу Ҳижознинг аввалги мартаба сафаридин қайтдилар, неча мудлати Марвада бўлдилар ва Мовароуннаҳрдан асҳоблар жамъ бўлиб келдилар ва улуг суҳбатлар қойим бўлди. Ул аснода Мавлоно Орифнинг ёнларидан қосиде етушдиким, Ҳазрати Хожа (Баҳоуддин)ға пайғом бериб йибориб эрдиларким: “Ўлтурғон бўлсангиз туринг ва агар турғон бўлсангиз равон бўлингким, бизни кетмаклик вақтимиз яқин етушди, васийатларимиз бор турур”. Ва Ҳазрати Хожа (Баҳоуддин) асҳобларини Марвада қўйдилар, ҳар тарика таъжили тамом бирла Бухороға мутаважжих бўлдилар, то Деггарон деҳасига Мавлоно Орифнинг ёнларига келдилар. Ҳазрати Мавлоно ҳозирга ойтдиларким: “Манинг оларға сиррим бор турур, иккимиз бошқа бир уйга кирармиз ё сизлар бир уйга киринглар”. Ҳозирлар ойтдилар: “Сизда ожизлик бор турур, бизлар бошқа уйга кирармиз”. Ул вақт Мавлоно Ориф ул хилватда Ҳазрати Хожа (Баҳоуддин)ға ойтдиларким: “Сизнинг била бизнинг орамизда маълумдирким, иттиҳоди куллий бор эрди ва бор турур, агар ўртада ишқибозликлар ўтган бўлса, эмди вақт ахийр бўлди, ўз асҳобимга ва сизнинг асҳобингизга назар этдим, бу йўлнинг ва сифати нисбатининг қобилиятини хизматга Муҳаммад Порсодан бошқалардин кўбрак кўрарман, ҳар назареким, касб била ҳосил этибман ҳаммасини оннинг вақтига нисор этдим ва онга топшурдим ва асҳобларимни онинг мутобаатига амр қилурман ва сиз ҳам онинг ҳақида албатта бу маънида тақсир этмассизким, ул сизнинг

асҳобларингиздин турур.” Ондин сўнг ойтдиларким: “Икки кун ёки уч кун, андин зиёда эрмастур, ўз қўлингиз била сув қозонларини ювингким, икки тизингиз била ўлтуринг ва ўзингиз ўт ёкиб, сувни иситинг ва манинг истеъдодимни қалинг ва манинг нақлимдан сўнг учланчи кун қайтинг”.

Ҳазрати Хожа эҳтимоми тамом била Мавлоно Орифнинг васоёларига киём кўргуздилар. Оларнинг дафнидан уч кун ўтқандин сўнг яна Марваға мутаважжих бўлдилар.

Ва хизмати Мавлоно Орифнинг икки халифалари бор эрдиким, Мавлононинг нақлларидан сўнг Худонинг бандаларини тарики Ҳақға иршод этдилар ва рўшди рашод йўлини кўргуздилар.

МАВЛОНО АМИР АШРАФ БУХОРИЙ

(раҳамтуллоҳи таъоло алайҳ)

Мавлоно Орифнинг аввалги халифалари турур ва Мавлоно Орифдин сўнг оларнинг жойларида ўлтуруб, тарики таҳқиқнинг толиблари билан суҳбат тутдилар ва хавотирларини кўнгулларнинг жамъиятига қўйдилар.

АМИР ИХТИЁРИДДИН ДЕГГАРОНИЙ

(раҳамтуллоҳи таъоло)

Мавлоно Орифнинг иккиланчи халифалари турур ва олардин сўнг муридларнинг иршодига маъмур эрдилар.

АМИР ҲАМЗА

(раҳамтуллоҳи таъоло)

Ҳазрати Амир Кулолнинг иккиланчи фарзандлари турур ва Амир онга ўз волидлари исми билаким, Саййид Ҳамза эрди, од қўюб турурлар ва ҳарғиз они одлари кичқурмас эрдилар, падар деб ойтур эрдилар ва ондин қаромат ва хавотири одот қўб зоҳир бўлур эрдиким, баъзи ондин “Мақомати Амир Кулол”даким, Амир Ҳамзанинг набираси таълиф этибдур, мақур турур.

Ва Амир Ҳамза касблари сайёдлик эрди ва ул мамардин ваҳхи маош ҳосил этар эрдилар ва Амир оларнинг тарбийатини Мавлоно Орифи Деггаронийға хавола этиб эрдилар. Амир Ҳамза ойтур эрдиларким: “Хизмати Мавлоно Орифи Деггароний манга ойтдилар: Агар ёре талаб қилсангизким, сизнинг юқингизни тортғай, бу душворлик била муяссар бўлур. Ва агар ёре талаб қилсангизким, сиз онинг юқини тортғайсиз, ҳамайи аҳли жаҳон сизнинг ёрингиз турур”.

Ва хизмати Амир Ҳамза Ҳазрати Амир Кулолнинг вафотларидан сўнг қойим мақомлари эрди, неча йиллар халқни тарики рашодга иршод этдилар. Ва вафотлари шаввол ойининг гарасида сана саккиз юз саккизида /1405/ воқеъ бўлуб турур. Ва оларга тўрт халифа бор эрдиким, олардин сўнг маснади иршодда ўлтуриб, толибларни Ҳақға даъват этдилар.

МАВЛОНО ХУСОМУДДИН ШОШИЙИ БУХОРИЙ

(рахамтуллоҳи таъоло)

Ҳазрати Амир Ҳамзанинг хулафоларидин аввалги халифа турур ва Мавлоно Ҳамидулло Шошийнинг фарзандлари эрдиким. Бухоронинг уламои киборларидин эрдилар. Ҳазрати Баҳоуддин қуддиси сиррухнинг замонларида ва оларга иродат ва ихлоси тамомлари бор эрди.

Хизмати Мавлоно Ҳусомуддин аввал Шайх Муҳаммад Сунжийга иродат келтириб эрдилар, ондин сўнг Амир Ҳамзанинг хизматларига бориб, оларнинг хизмат ва суҳбатида тарбияти тамом топдилар.

Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Ахрор) ойтур эрдиларким: “Мабодийи ҳолда, вақтеким, Бухорога келдим, Муборакшоҳнинг мадрасасига бордим. Мавлоно Ҳусомуддин ва Мавлоно Ҳамидулло Шоший мани тониғанларидан сўнг кўб илтифот килиб ойтдиларким: “Мутолаага машғул бўлинг”. Ва ойтдиларким: “Шайх Хованд Тахурнинг бизни волидамизга нисбати инобат ва илтифотлари кўб эрди”. Гўйиё хоҳлардиларким, онинг мукофотини бажой келтурсалар. Ул мадрасада бир яхши хужра таъйин этдилар”.

Ҳазрати Эшон ойтур эрдиларким: “Аввал мартаба Мавлоно Ҳусомуддиннинг хизматларига мулоқот этдим, илтифоқо чакмаи удийи бинафшаранг кийиб эрдим. Вақтеким, они кўрдилар, писанд этмадилар ва ойтдилар: “Дарвиш мундоғ жома киярму?” дархол ташқари чиқдим ва бир кишиниким пўстини била муоваза этдим, вақтеким кирдим, ойтдилар: “Бу яхши турур”.

(Ҳазрати Эшон) ойтурларким: Мавлоно Ҳусомуддиннинг жамъийяти қавий ва истиғроқи тамомлари бор эрди. Жамъийятининг асарлари олардин зоҳир эрди, ажаб пурҳол кўзлари бор эрди, киши ҳар неча бемазок бўлса ҳам оларнинг муқайяди бўлур. Ва олар гоъти харорат ва жамъийятдин ва галаботи жазобатдин киш кунда музни синдуриб, оёқларини сувда кўюб ва пеши сийналарини очиб, сийнасига сув сочар эрдилар. Мирзо Улуғбек они Бухоронинг қозилиқларига тақлиф килиб эрди ва зўр била кози этди. Ул замондаким, дорулқазода ўлтурдирлар ва ктаъи хусумот этдилар, ман оларнинг маҳкамасига ҳозир бўлдим ва онинг муқобаласида панжарае бор эрдиким, ман оларни кўрар эрдим ва олар мани кўрмас эрдилар, ул ерда ўлтурдим ва назар этдим. Ҳаргиз хожагон қаддасаллоху арвоҳаҳум нисбатларида олардин зуҳуле ва футере фаҳм этмадим ва ўз тариклари ва жамъийяти ботинларининг сатри ихфосида бағоят кўпинш килур эрдилар ва нисбатларини либослар била ёпар эрдиларким, осонликда олардин нимарса зоҳир бўлмас эрди. Борхо ойтур эрдиларким, бу ишга аҳли илм сувратида юруб ифода ва истифодага машғул бўлмақдин ҳеч киши либос йўқ турур.

Ҳазрати Маҳдумий (Абдурахмон Жомий) “Нафакот ул-унс”да Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Ахрор)дин нақл этибдурларким, ойтдилар: “Бу фақир замондаким Бухорога келдим, Мавлоно Ҳусомуддин ва Мавлоно Ҳамидулло Шошийнинг шарафи суҳбатларига мушарраф бўлдим, бу фақирда изтиробе ва изтироре бор эрди, олар ойтдиларким: “Муруқаба

ҳақиқатда интизор(-лик) турур. Ҳақиқати муруқаба иборатдур бу интизор(лик)дин, сайрнинг ниҳояти бу интизор(лик) била мутаҳаққик бўлғандин сўнгким, зуҳури галабайи муҳаббатдин турур, бу интизор(лик)дин бошқа раҳбар йўқ турур”.

Ва ҳам ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Ахрор) ойтдиларким Мавлоно Ҳамидуллонинг марази мавти замони интиқолига қариб хизмати Мавлоно Ҳусомуддин волидларининг сари болинига келдилар ва волидларини мушавваш топдилар. Ойтдиларким: “Эй бобо, сизга не бўла турур?” Ойтди: “Мандин бир нимарса талаб килурларким, манда йўқ турур ва онинг тариқи таҳсилини ҳам билмасман. Мандин қалби салим талаб килурлар”. Мавлоно Ҳусомуддин ойтдиларким: “Бу лаҳза манийн ҳозирим бўлунг, сизга маъқул бўлур”. Воқеким, падарларига мутаважжих бўлдилар, соатедин сўнг Мавлоно Ҳамидулло ботинларида итминон ва оромдилликни топдилар, кўзларини очиб айтдилар: “Эй фарзанд, жазоқаллоху ҳайрон² манга ҳамаи умримда бу тариқанинг варзишини этмак керак эркан, дариг бу умрдинким зое келтурдим”. Ва фарзанди солиҳнинг баракатидин жамъийяти тамом била дунёдин ўтдилар.

МАВЛОНО КАМОЛУДДИН МАЙДОНИ

(рахамтуллоҳи таъоло)

Амир Ҳамзанинг хулафоларидин иккиланчи халифа турурлар. Деҳайи Майдондин турурким, Самарканд вилоятининг Кўфин деган қасабасидан бир деҳа турур.

АМИР БУЗРУГ ВА АМИР ХУРД

(рахимаҳумаллоху таъоло)

Олар Амир Ҳамзанинг учланчи ва тўртланчи халифалари турурлар. Амир Бурҳоннинг фарзанди бузрукворлари турурларким, Амир Ҳамзанинг улуг биродари турур – раҳимаҳумаллоху таъоло.

БОБОШАЙХ МУБОРАК БУХОРИЙ

(рахамтуллоҳи таъоло)

Амир Ҳамзани асҳоби киборларидин турур ва баъзилари ойтурким, Ҳазрат Амир Кулолнинг асҳобларидин эрди. Ва “Мақомати Амир Кулол”да ул жойдаким, оларнинг баъзи асҳобларини од тутар, бир Шайх Муборакни зикр этибтурлар ва ул ердаким, асҳоби Амир Ҳамзани зикр этар ва бошқа бир Шайх Муборакни од тутубдир. Лекин, ул Шайх Муборакеким, асҳоби Амир Кулолдин турур Карминий эркан ва бу Шайх Муборакким, Амир

² Аллоҳ таоло сени кўб ҳайр (ахшилик)лар билан мукофотласин.

Ҳамзанинг асхобидиндур Бухорий турур. (Ул) Ўз вақтининг улугларидин эрканлар.

Ҳазрати Хожа Муҳаммад Порсо қаддасаллоҳу руҳаҳу бовужуди Хожа Баҳоуддин қаддасаллоҳу сиррахунинг суҳбатларига ҳам борур эрдилар. Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Аҳрор) ойтдиларким, Хизмати Хожа Алоуддин Ғиждувоний алайҳир раҳма ойтур эрдиларким: “Ҳазрати Хожа Муҳаммад Порсо бобо Шайх Муборакни кўрмакка қўб борур эрдилар. Бир кун манга ул доийя бўлдимки, ҳамроҳ бўлсам. Ойтдиларким: “Сиз борманг, нечунки, сиз Бобошайх Муборакнинг суҳбатидин Ҳазрати Хожа Баҳоуддин қуддиса сиррахунинг мажлислари жамъиятин талаб қилурсиз ва они энди топа билмасиз, бас, безътикод бўлурсиз, сизга бормоклик муносиб эрматур”.

Ойтурларким, бир кун Бобошайх Муборак Ҳазрати Хожа Муҳаммад Порсо қуддиса сиррахунинг уйларига келиб эрдилар. Ҳазрат Хожа (Муҳаммад Порсо) ахийри суҳбатда Хожа Абу Наср учун олардин фотиҳа талаб қилдилар. Бобо фотиҳа ўқуган аснода уйдин ташқари чиқиб, фотиҳани уйнинг ташқарисида тамом этдилар. Ондин сўнг олардин сўрдиларким: “Ул маҳалдаким, Хожа Абу Наср учун фотиҳа ўқумокга машғул бўлдим, ул чоғлик малонка осмондин тушуб келдилар, ул уйда издиҳом этдиларким. Муборакда жой қолмади, заруратдин ташқари чиқмоқ керак бўлди”.

Махфий қолмасунким, хизмати Амир Ҳамзага бу азизлардинким, зикрлари ўтди, бошқа асхоблар ҳам бор эркан мисли Шайх Умар Сўзангар Бухорий ва Шайх Аҳмад Хоразмий, Мавлоно Атоуллоҳ Самарқандий ва Хожа Маҳмуд Ҳаммуи ва Мавлоно Ҳамидуудин ва Мавлоно Нуриддин ва Мавлоно Саййид Аҳмад – бу учлари Карминий турурлар ва Шайх Ҳасан ва Шайх Тождуддин ва Шайх Алихожа, бу учлари Насафий турурлар ва булардин ўзга асхобларким, ҳаммалари фозилу комил эрдилар. Аммо, вақтеким, оларнинг ҳолларидин бир нимарса масмуъ ва маълум бўлгани йўқ эрди, хар бирларининг зирки алоҳида ирод топмади.

МАВЛОНО БАҲОУДДИН ҚИШЛОҚНИЙ (раҳамтуллоҳи таъоло)

Ўз замоналарининг муқтадоси эрди ва улуми зоҳирий ва улуми ботинийга олим ва соҳиби оят ва қаромат эрдилар ва мавлидлари Хожа Муборак Қаршавийнинг қишлоқидурким, Бухоро вилоятининг музофотидин турур ва ул ердин то Бухорога ўн икки фарсах турур. Ҳазрати Хожа Баҳоуддин қаддасаллоҳу таъоло сиррахунинг шайхи суҳбатлари ва илми ҳадисда устозлари эрдилар. Ва Мавлоно Ориф Деггаронийнинг падархонлари турурлар. Хизмати Мавлоно Ориф Амир Қуллолнинг суҳбатларига бормасдан аввал оларнинг муридлари эрди. Мавлоно Амир Ашраф ва Мавлоно Амир Ихтиёруддинким, Мавлоно Орифнинг хулафоларидин турурлар, олардин манқулдурким, ойтиб турурлар: “Бир кун Хожа Баҳоуддин қаддасаллоҳу таъоло сирраҳу мабодий аҳволда Насаф вилоятида Хожа Муборакнинг қишлоқиға ва Мавлоно Баҳоуддин Қишлоқийнинг хизматларига келдилар, хизмати Мавлоно ойтдилар:

“Мундоғ мурғаким, сан турурсан, санинг ёринг Ориф Деггароний турур?” Ҳазрати Хожа ойтдиларким: “Оларнинг суҳбатлари бу яқин (ора)да муяссар бўлур”. Ва Ҳазрати Хожага Мавлоно Орифни танимокнинг вақти голиб бўлди ва ул замонда Мавлоно Ориф Ўз деҳаларида эрдилар. Ва иттифоқо ул маҳалда асхоблардин жамъи била бир ерга гўза экиб юрур эрдилар, хизмати Мавлоно Баҳоуддин Ҳазрати Хожага ойтдиларким: “Агар сизнинг хавотирингиз Орифга бўлса, овоз қилсак, албатта, келурлар”. Ва ташқари чиқиб бир ўчокнинг устига чиқиб уч мартаба “Ориф!” деб овоз қилдилар. Мавлоно Ориф ул вақт кун ёримида гўза эқмоқдин қўл сақладилар ва асхобларга ойтдилар: “Сизлар уй тарафига борингларким, Мавлоно Баҳоуддин мани талаб қилдилар”. Бас, таъжили тамом бирла раван бўлдилар. Ул ёримда қунда ул суҳбатким, қишлоқда эрди, таом пишуруб эрдилар, ош пишондин сўнг қазонни оташдондан тушурмасдин аввал тушдилар...

АЛЛОҲ ДЎСТИ ЭЪЗОДАДУР

Хожа Ориф Деггароний,
Келди ҳурлик, эрк замони
Солиқларнинг йўқ армони
Авлиёлар пиридурсиз!

Ҳалол меҳнат – лукма ҳалол,
Васвасалар топди завол,
Қалба иймон топди қамол,
Авлиёлар пиридурсиз!

Қабрингизни бузмок бўлиб,
Ақдан-да озмок бўлиб,
Тўзди-барн – тўзмок бўлиб,
Авлиёлар пиридурсиз!

Деггарон ҳам обод бўлди,
Даҳрий тузум барбод бўлди,
Зикр айлабон дил шод бўлди,
Авлиёлар пиридурсиз!

Тарбиячи валий, пири!
Мақомлари олий, пири!
Бидъатлардан холи пири!
Авлиёлар пиридурсиз!

Хожа Ориф, аё устод!
Ҳурмат ила этмоқда ёд –
Сизни бутун эркин авлод
Авлиёлар пиридурсиз!

Ҳумо қуши парвоздадур,
Аллоҳ дўсти эъзодадур,
Муридлар ҳам инъиладур,
Авлиёлар пиридурсиз!

ЛУГАТ

1. Асмо – исмлар
2. Вароъ – парhezкорлик, такво
3. Ваҳдат – бирлик, яккалик
4. Зикр – Аллоҳни ёдлаш, эслаш
5. Иршод – тўғри йўл кўрсатиш
6. Касрат – кўплик
7. Муршид – солиқлар, муридларни тарбияловчи, хонақа аҳлининг бошлиғи, Шайх, раҳбар
8. Риёзат – оғир синовлардан ўтиб, нафсни тийиш
9. Сагтор – айбларни ётувчи
10. Сафо – ёруғлик, равшанлик, сафо аҳли – кўнгли пок зотлар
11. Солик – тариқатга кириб, хидоят йўлидан боровчи киши, мурид
12. Сулук – нафсни тозалаш йўлидан Ҳаққа етиш учун мурид раҳбарлигида муайян шартларга риоя қилиш
13. Такво – Аллоҳдан кўркиб, Аллоҳ таъкиклаган ишлардан ўзни тиймок
14. Таважжух – юзланиш, юзни бир кишига ё бир томонга қаратиш. Тариқатда эса юзни Аллоҳга қаратиш, яъни фикру зикрни ёлғиз Аллоҳга қаратиш.
15. Тавозуъ – адаблилик, ўзни паст тутиш
16. Таҳаммул – сабр, тоқат, чидам
17. Таносух – рухнинг кўчиши (Хулулия фиркасининг эътиқодига биноан рухнинг бир бадандан бошқа бир баданга кўчиши)
18. Шиновар – сувда суза олувчи
19. Ҳаққал яқин – илм, мушоҳада ва ҳол босқично Тасаввуфда илмал яқин, айнал яқин ва ҳаққал яқин тушунчалари бор. Илмал яқин – билим орқали ишонил. Айнал яқин – тўлиқ илм тажриба қилиб кўриб ишонил. Ҳаққал яқин – ҳақиқий ишонч.
20. Разиёллоху анху – Аллоҳ ундан рози бўлсин.
21. Қулдиса сирруху – унинг сир муқаддас қилинсин.

МУНДАРИЖА

АВЛИЁЛАР ПИРИ	3
МАВЛОНО ДЕГ АРОНИЙНИНГ ЖАҲОНИЙ ШУҲРАТЛАРИ	31
"СИЛСИЛА ШАРИФ"	38
ДЕГ АРОН – ТАБРИК ЗИЁРАТГОҲ	39
"РАШАҲОТ" ДОМЛА ХУДОЙБЕРГАН ТАРЖИМАСИДА	41
"РАШАҲОТ" ДАН ПАРЧАЛАР	43
АЛЛОҲ ДУСТИ ЭЪЗОЗДАДУР	49
ЛУГАТ	50

Садриддин Салим БУХОРИЙ
Самад АЗИМОВ

**ҲАЗРАТ МАВЛОНО
ОРИФ ДЕГГАРОНИЙ**

Илмий-маърифий нашр
Тўлдирилган кайта нашри

Масъул муҳаррир: Г.Наврўзова
Муҳаррир: Ғ.Муродов
Тех.муҳаррир: Ғ.Самиева
Мусаххих: С.Насиров
Мусаввир: Ш.Болтаев

2008 йил 1 декабрда босишга руҳсат этилди. Бичими 60x84 1/16
Босма тобоғи 3,2. Адади 2000 нусха. Буюртма 55
ЯТТ "Султанов М.М." чоп этилди
Нархи шартнома асосида

"Бухоро" нашриёти
Бухоро шаҳри, И.Мўминов кўчаси, 27-уй